

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

**Mocenský vzestup Číny a jeho dopady na obchodní
vztahy s Japonskem v kontextu teorie regionálních
bezpečnostních komplexů**

Bakalářská práce

Autor: Adam Kučerovský

Vedoucí práce: Ing. Zbyšek Korecki, Ph.D.

Brno 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Mocenský vzestup Číny a jeho dopady na obchodní vztahy s Japonskem v kontextu teorie regionálních bezpečnostních komplexů** vypracoval/a samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnici o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*. Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona. Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 20. 5. 2016

Podpis

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce Ing. Zbyškovi Koreckimu Ph.D. za jeho odborný dohled, připomínky, komentáře a cenné rady, které mi během spolupráce poskytl.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá analýzou mocenského vzestupu Číny a jeho dopadů na obchodní vztahy s Japonskem. Práce je rozdělena na teoretickou, analytickou a návrhovou část. V teoretické části bakalářské práce jsou definovány základní teorie mezinárodních vztahů, tedy realismus a liberalismus, Kodaňská škola mezinárodních vztahů a představeny koncepty bezpečnosti a bezpečnostního dilematu. Druhá část práce zahrnuje analýzu důvodů současných sporů mezi zeměmi a rozbor vojenských kapacit a vybavenosti armád obou zájmových zemí a dopadů mocenského vzestupu Číny na obchodní vztahy s Japonskem. V návrhové části jsou na základě zjištěných informací představeny dva scénáře možného budoucího vývoje vztahů mezi Čínou a Japonskem.

Klíčová slova

Čína (ČLR), Japonsko, mezinárodní vztahy, regionální bezpečnostní komplex, obchodní vztahy, vojenské výdaje, export, import

Abstract

The aim of this thesis is to analyse growing power of China and impacts of this power to trade relations of China and Japan. Thesis is divided into three sections: The theoretical section, analytical section and the proposal. The first section is focused on defining basic theories of international relations, realism and liberalism, Copenhagen school of international relations and concepts of security and security dilemma. The second section comprises the analysis of reasons of current disputes between the states and analysis of military capacities and facilities and impacts of growing power of China to trade relations between China and Japan. Proposal part of this thesis comprises two possible future scenarios of relations between China and Japan.

Key words

China, Japan, international relations, regional security complex, trade relations, military expenditure, export, import

Bibliografická citace

KUČEROVSKÝ, Adam. *Mocenský vzestup Číny a jeho dopady na obchodní vztahy s Japonskem v kontextu teorie regionálních bezpečnostních komplexů*. Brno, 2016. Bakalářská práce. Mendelova univerzita. Vedoucí práce Ing. Zbyšek Korecki, Ph.D.

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Úvod	10
Cíl a metodologie bakalářské práce	12
1 Literární rešerše	14
1.1 Teorie mezinárodních vztahů.....	14
1.1.1 Realismus	14
1.1.2 Kodaňská škola mezinárodních vztahů.....	19
1.1.3 Liberálně-idealistický přístup k mezinárodním vztahům.....	22
1.2 Bezpečnost	24
1.2.1 Bezpečnostní dilema	26
2 Analytická část	28
2.1 Historické dědictví	29
2.2 Regionální bezpečnostní komplex	31
2.2.1 Spor o ostrovy Senkaku/Diaoyudao.....	33
2.3 Mocenský růst ČLR	35
2.4 Čínské vojenské výdaje.....	37
2.5 Japonské vojenské výdaje	42
2.6 Obchodní vazby mezi ČLR a Japonskem	45
2.6.1 Export a import ČLR.....	46
2.6.2 Export a import Japonska.....	47
2.6.3 Liner shipping bilateral connectivity index	49
2.6.4 Bilateral trade flows by ICT goods categories.....	50
3 Návrhová část	51
3.1 Scénář pozitivního vývoje.....	51
3.2 Scénář negativního vývoje	54

Závěr.....	57
Literatura.....	59
Internetové zdroje	65
Seznam příloh	72

Seznam použitých zkratk

ASDF	Air Self Defense Force
ASEAN	Association of South East Asian Nations
APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation
BTFICT	Bilateral trade flows by ICT goods
ČLOA	Čínská lidově osvobozenecká armáda
ČLR	Čínská lidová republika
CINC	Composite Index of National Capability
COPRI	Copenhagen Peace Research Institute
EEZ	Exclusive economic zone
EHS	Evropské hospodářské společenství
EIA	U.S. Energy Information Administration
GSDF	Ground Self Defense Force
ICT	Information and communication technology
JDA	Japan Defense Agency
JSDF	Japan Self Defense Force
LSBCI	Liner Shipping Bilateral Connectivity Index
MSDF	Maritime Self Defense Force
OECD	The Observatory of Economic Complexity
PLA	People's Liberation Army
PLAAF	People's Liberation Army Air Force
PLAN	People's Liberation Army Navy
PLASAF	People's Liberation Army Second Artillery Force
RSC	Regional Security Complex
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute
SITC	Standard International Trade Classification
SPI	Soft Power Index

TPP	Trans-Pacific Partnership
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development

Úvod

Region východní a jihovýchodní Asie je tvořen velkým počtem států s rozdílnými hospodářskými, společenskými i kulturními východisky. Ve všech případech se ale jedná o země, kterou jsou buď již dnes hospodářsky velice vyspělé anebo se tomuto stavu blíží. V každém případě země regionu a jejich ekonomiky potřebují strategické suroviny nezbytné pro jejich další rozvoj a státy východní a jihovýchodní Asie spojují společné sekuritizační problémy vyplývající právě z potřeb jejich ekonomik. Dalším spojením mezi regionálními státy je pak také geografická blízkost či některé společné historické souvislosti a události. Z těchto důvodů region východní a jihovýchodní Asie práce zkoumá teorií regionálních bezpečnostních komplexů. Podobnosti mezi zeměmi podtrhuje i jejich integrace do organizace „The Association of South East Asian Nations“ (ASEAN), případně do jejího rozšíření ASEAN + 3, kam se řadí Japonsko, Čínská lidová republika (ČLR) a Jižní Korea.

Z hlediska hospodářské výkonnosti a vojenských kapacit jsou pak v celém regionu nejdůležitější především dva státy, kterým se bude práce věnovat, ČLR a Japonsko. Značně problematické historické vazby obou zemí a současné konflikty o sporná ostrovní území ležící ve Východočínském moři determinují nejenom bilaterální vývoj vztahů ČLR a Japonska, ale i stabilitu všech dalších zemí. Vztahy mezi ČLR a Japonskem jsou i v kontextu daného regionu velice specifické; jsou zatíženy historickými událostmi více, než kterékoliv jiné a ekonomická propojenost obou zemí je i přes relativní snížení či stagnaci některých společných hospodářských ukazatelů v posledních letech stále výrazná. Důležitým aspektem mezinárodních vztahů mezi zájmovými zeměmi je také přítomnost a aktivita armády Spojených států amerických, které jsou výrazným spojencem Japonska. Z hlediska teorie regionálních bezpečnostních komplexů lze přítomnost americké armády označit jako penetraci do regionálního komplexu, která ale v každém případě dává Japonsku značné bezpečnostní záruky.

Pozornost si téma čínsko-japonských vztahů zaslouží i kvůli stále asertivnější zahraniční politice ČLR. Ta se oproti minulosti projevuje především ve zvýšených nárocích na sporné Paracelské a Spratlyho ostrovy ležící v Jihočínském moři stejně jako v případě konfliktu s Japonskem o ostrovy Senkaku/Diaoyudao ve Východočínském

moři. Praktické dopady má čínská politika především ve výrazné modernizaci čínské armády, která svým počtem převyšuje japonskou a vybaveností je již dnes na srovnatelné úrovni. Aserktivní přístup k řešení mezinárodních otázek je pak důsledkem vzestupu celé čínské ekonomiky, jejímž důležitým aspektem je také zvýšená obchodní orientace na trhy zemí ASEAN na úkor právě Japonska.

I když se vztahy ČLR a Japonska vyznačují celou řadou antagonismů, lze mezi nimi nalézt i některé shodné body. Kromě vzájemných ekonomických vazeb, jejichž další rozvoj je nepochybně pro oba státy přínosem, jsou to i otázky bezpečnosti. Z hlediska významnosti obou států pak bude záležet na úspěchu jejich spolupráce stabilita celého regionu. Na základě zjištěných informací však zatím nelze zcela odhadnout, kterým směrem se budou vzájemné vztahy obou zemí nadále ubírat. I když by negativní vývoj vztahů zahrnující nárůst vlivu nacionalismu ve společnostech ČLR i Japonska či zostření boje o strategické suroviny znamenal zhoršení ekonomické situace obou států, která je pro ně bezpochyby stěžejní, nelze zcela vyloučit i tento negativní scénář. V případě jeho realizace by byla ohrožena bezpečnost v celé jihovýchodní a východní Asii.

Cíl a metodologie bakalářské práce

Cílem práce koncipované jako případová studie je navrhnout možné budoucí změny bezpečnostních a ekonomických politik ČLR a Japonska pomocí využití výsledků analýzy vlivu mocenského vzestupu ČLR na obchodní vztahy s Japonskem v období let 1990 - 2013. Cílem analýzy je pak popsat souvislost mezi bezpečností v rámci dvou zkoumaných států a dopady změn této bezpečnosti na obchodní vazby obou zemí. Práce se zaměří na dvě konkrétní oblasti vztahů zájmových států, které jsou z hlediska spolupráce mezi zeměmi klíčové – první je vojenská oblast; konkrétněji bude práce zkoumat výdaje na armádu v obou zemích a vliv snižování či zvyšování vojenských výdajů na změny úrovně bezpečnosti v regionu jakožto i logického promítnutí se do vojenských kapacit obou zemí. Druhou oblastí, kterou bude práce zkoumat, je ekonomická sféra, přesněji řečeno bilaterální mezinárodní obchod. Práce postihne změny v mezinárodním obchodování Japonska a ČLR na pozadí změn úrovně bezpečnosti. Ukáže se tak, zda změny úrovně bezpečnosti ovlivňují mezinárodní obchod mezi ČLR a Japonskem, a pokud ano, tak jakým způsobem.

Práce je metodicky rozdělena na tři hlavní části. První, teoretická část nabízí literárně – rešeršní pohled na problematiku mezinárodních vztahů a poté i konceptu bezpečnosti, který je součástí právě oboru vztahů mezi státy. V této části, jejíž podstatou je vyhledávání a zpracovávání relevantních dat k tématu, tedy budou vysvětleny pojmy jako bezpečnost a bezpečnostní politika a budou představeny základní teorie mezinárodních vztahů, které nám poté pomohou pochopit rozhodování zahraničních politik zainteresovaných států. Podstatnou součástí bude vzhledem k tématu nezbytné a podrobné představení Kodaňské školy mezinárodních vztahů, jejíž zaměření a studium je v kontextu čínsko-japonských vztahů zásadní.

Součástí druhé, analytické části bude rozbor vojenských výdajů zemí a vojenských kapacit a vlivu těchto faktorů na bezpečnost v regionu. Nezbytnou složkou této části práce bude také analýza zahraničních a bezpečnostních politik v souladu s tím, jak se postupně v obou státech měnily v průběhu času. V logické návaznosti s těmito tématy pak bude následovat analýza teritoriálních sporů mezi zájmovými státy a jejich dopadů na úroveň bezpečnosti regionu. Následně se bude práce věnovat důsledkům změn bezpečnosti na mezinárodní obchodní spolupráci, kterou se sebou tyto dva státy mají. V kontextu s Kodaňskou školou mezinárodních vztahů a tématem práce pak bude

posouzeno chování bezpečnostního hegemona regionu, kterým je ČLR. Obchodní vazby budou představeny pomocí statistických ukazatelů dovozu a vývozu mezi zeměmi během let 1990-2013 a konkrétnějšího indikátoru „*Liner shipping bilateral connectivity index*“ (LSBCI), který je zaměřen na lodní dopravu mezi zeměmi a „*Bilateral trade flows by ICT goods*“ (BTFICT), který popisuje vývoj obchodu mezi ČLR a Japonskem v oblasti elektronických přístrojů, které tvoří významnou položku v obchodování států.

Poslední, návrhová část využije poznatků získaných z předešlých kapitol a na základě získaných údajů představí dva nejpravděpodobnější scénáře budoucích vztahů mezi ČLR a Japonskem, z nichž jeden bude představovat další pozitivní vývoj bilaterálních vztahů a druhý z nich bude předpokládat zhoršení budoucí situace.

Při zpracování bakalářské práce byly využity rešeršní metody sběru potřebných dat, kdy práce čerpá jak z primárních, tak i ze sekundárních dokumentů dostupných především v zahraniční i české literatuře a v menší míře pak i na internetu. Další data pak byla získávána z mezinárodních internetových stránek obsahujících relevantní databáze.

1 Literární rešerše

Téma bakalářské práce jasně předurčuje okruhy, kterými se bude teoretická část bakalářské práce zabývat. K pochopení chování dvou hlavních aktérů je třeba si uvést základní teorie mezinárodních vztahů a jejich charakteristiky takovými způsoby, aby poté bylo zcela jasné a zřejmé, kterými teoriemi se oba dva státy řídí (a pokud se nějakou z představených teorií neřídí zcela úplně, tak ke které se jeho státní představitelé při řízení politiky v oblasti mezinárodních vztahů alespoň přiklání).

Druhou oblastí, která práci dodá teoretický základ, bude multidisciplinární množina oboru bezpečnostních studií – oblast, která svým obsahem patří do vědy mezinárodních vztahů. Vzhledem k historickému i současnému vývoji vztahů mezi ČLR a Japonskem je téma bezpečnosti ve smyslu v jakém k němu přistupují soudobá bezpečnostní studia zcela nezbytným základem této práce.

1.1 Teorie mezinárodních vztahů

Místem vzniku oboru mezinárodních vztahů jako součásti vědy politologie byla University of Wales v roce 1919 (Drulák, 2003: 47). Potřeba tohoto oboru je vzhledem k roku založení zcela zřejmá – svět se tehdy nacházel v období po první světové válce, kdy bylo třeba se zabývat mechanismy chování mezi státy a popsat tak podrobněji principy vazeb mezi nimi. Hlavní motivací bylo především zamezení podobně ničivé války v budoucnu. Neznamená to však, že by se vztahy mezi státy předtím nikdo nezabýval, protože k interakci mezi zeměmi docházelo vždy po celá staletí předtím. Proto i základní teoretické přístupy mezinárodních vztahů mají hlubší kořeny, které sahají do doby dávno před 20. stoletím. V následujících kapitolách tedy budou představeny základní teorie, které nám pomohou lépe pochopit chování státních aktérů.

1.1.1 Realismus

Realismus v mezinárodních vztazích je zcela zásadní teorií, která ovlivnila směřování oboru po celé 20. století. V tomto ohledu se vyjadřuje i Pšeja, když tvrdí, že realismus jako takový je v tomto oboru nejvýznamnější teorií a všechny ostatní jsou pouze modifikace nebo kritiky (Pšeja, 2005: 24). Z tohoto důvodu je tedy třeba na místě věnovat se této teorii více dopodrobna a uvést si tedy základní rozdělení a alespoň

několik nejvýznamnějších autorů, kteří se během 20. století věnovali právě realismu. V tomto bodě je na místě uvést, že výčet specifíků je spíše ilustrativní, protože obsáhlejší charakteristika realismu by zabrala jistě více prostoru, než je pro tuto práci potřebné. Zároveň je však nezbytností se tomuto okruhu věnovat v rámci zejména čínské zahraniční politiky, jak práce dále ukáže.

Historie mezinárodních vztahů sahá hlouběji než do období po první světové válce. Proto i kořeny realismu můžeme najít v podstatně vzdálenější době. V tomto ohledu jsou zmiňováni slavní autoři jako například Niccolo Machiavelli se svým dílem „*Vladař*“ (1532) nebo Thomas Hobbes s knihou „*Leviathan*“ (1651), kde oba autoři skloňují jeden ze základních pojmů realismu – moc, respektive touha po ní jako nebezpečnou motivaci chování lidí (Smolík, 2013: 70-71). Někteří autoři zabývající se teoriemi mezinárodních vztahů pak shodně uvádějí ještě hlubší kořeny realismu, když základ tomuto směru přisuzují období antického Řecka a tamnímu historikovi Thúkydidovi (shodně Waisová, 2009: 106; Pšeja, 2005: 27). Ke „klasikům“ uvádění realistického chápání světa mezinárodních vztahů do praxe lze pak jistě zařadit francouzského kardinála Richelieua (1585 – 1642), který se svou koncepcí zahraniční politiky *raison d'état* do jisté míry předběhl svou dobu. Základem *raison d'état* byl úspěch státu bez ohledu na to, jakými prostředky ho bude dosaženo a tak jako byl realismus kritizován o několik století později liberalisty a jinými pro svoje přílišné prosazování moci, byl i Richelieu se svým *raison d'état* terčem kritiky (byť tehdy z dnes již nepodstatných náboženských důvodů) (Kissinger, 1999: 55-61).

Důležitější jsou však vývoj a definice realismu, které se rozvíjely v průběhu 20. století. V tomto ohledu jsou za zakladatele novodobého realismu považováni Američan Hans J. Morgenthau se svým dílem „*Politics among nations*“, které poprvé vyšlo v roce 1948 v reakci na druhou světovou válku jako odmítnutí idealismu a Brit E. H. Carr s knihou „*Dvacetiletá krize*“, která byla v roce 1939 reakcí na krizemi poznamenané meziválečné období. Na základě jejich děl je tedy možné uvést několik základních charakteristik realismu. Výčet vlastností je důležitý i z hlediska přístupu obou zájmových států této práce k mezinárodním vztahům.

Realismus můžeme dle časového období nebo bližšího okruhu zaměření dělit na různé dílčí směry, jedná se spíše o skupinu přístupů a trendů k mezinárodním vztahům, avšak některé charakteristiky jsou shodné pro všechny tyto větve. Ve zkratce by se při

popisu realismu dal uvést tzv. princip 3S: první z těchto principů je odvozen z anglického Statism (etatismus). Realismus je v tomto smyslu značně státocentrickým přístupem, kde je jediným legitimním vykonavatelem mezinárodní politiky stát. Zároveň zde můžeme zdůraznit anarchickou strukturu mezinárodního systému (neexistuje zde nadřazená instituce, která by státy kontrolovala). Jediným referenčním objektem je tedy stát, který je zároveň označen za jediného racionálního aktéra mezinárodní politiky a jeho hlavním zájmem je přežití. Tímto se dostáváme k druhému S – čili Survival (přežití) – kdy je přežití tím hlavním a nejpodstatnějším zájmem každého státu, který může ke svému cíli využívat všechny dostupné strategie. Hlavního cíle musí dosahovat svépomocí, což je konečně i poslední třetí princip S – Self-help (Pšeja, 2005: 39). Svépomoc pak vychází z toho, že státy si nemohou ze své podstaty důvěřovat, protože každý hájí pouze své zájmy. Morgenthau zároveň vymezuje motivaci států (či jejich představitelů) k dosažení svého cíle jako oproštěnou od morálních či ideologických hledisek a chápe zahraniční politiku jako autonomní sféru oddělenou od právní, ekonomické či morální oblasti. Zatímco právní věda se bude zabývat politikou v kontextu jejích dopadů na vládu práva v daném státě, ekonomové budou na zahraniční politiku nahlížet optikou jejího vlivu na bohatství společnosti. Na rozdíl od toho, autonomní politická věda podléhající teorii realismu se soustředí pouze na dopady praktické politiky na moc státu (Morgenthau, 2006: 90).

V souvislosti se základy realismu uvádí Waisová též pojem bezpečnosti ve smyslu zajištění fyzické existence státu jako základu pro další oblasti fungování země – občanské společnosti či kultury (Waisová, 2009: 109). Zařizování vlastní bezpečnosti se pak děje pomocí zbrojení a navyšování vojenských rozpočtů, což nevyhnutelně zneklidňuje všechny státy v okolí, které v důsledku toho musí (k zachování své vlastní bezpečnosti) také zbrojit. Popsaný jev realisté popisují jako bezpečnostní dilema a právě „přelévání“ takového zbrojení a vzájemných obav mezi státy je označováno jako spirálovitý proces (Eichler, 2006: 29).

Při studiu teorie realismu je nutné si uvědomit čas jejího vědeckého vzniku – svět se tehdy nacházel v meziválečném až v bezprostředně poválečném období a tak se realismus zdál být odpovědí a východiskem k pochopení chování států – jasné je například to, že žádná mezinárodní organizace tehdy nedokázala devastujícím světovým válkám zabránit a rozhodujícími objekty mezinárodních vztahů byly skutečně pouze a jen státy. Avšak s nastupující a stále sílící studenou válkou a dominující bipolaritou

světa se i realismus musel měnit (pokud tedy jeho autoři chtěli, aby zůstal dominantní teorií; zároveň to ale neznamená, že by klasický realismus skončil). Představitelé realismu tak museli reagovat na úspěšnost mezinárodních institucí, jako bylo například NATO či tehdejší EHS. V tomto smyslu poté hovoříme o směru neorealismu, jehož zakladatelem je Kenneth Waltz s díly „*Man, the State and War*“ (1959) a „*Theory of International Politics*“ (1979). Ten se snažil koncept realismu prohloubit tvrzením, že mezinárodní vztahy nemají základ v lidské přirozenosti, ale jsou podmíněny strukturou mezinárodního systému (tedy nezáleží na jedincích, kteří jsou „obětí“ struktury) (Waisová, 2009: 114-115). Dále pak klade důraz na bezpečnostní hrozby jako na klíčové faktory mezinárodních vztahů (Smolík, 2013: 73).

V úvodu kapitoly byl uveden pojem moci, který je chápán nejenom jako jeden ze základů realismu, ale i celých mezinárodních vztahů jako oboru. I přes tento fakt není jednotná definice moci zavedena – do diskuze o konceptu moci se zapojuje řada světových autorů - proto se přidržme shrnutí této diskuze tak, jak ji předkládá ve svém příspěvku P. Pšejka v díle „*Česká bezpečnostní terminologie*“ z roku 2002 - moc je zde definována jako schopnost uplatňovat vliv na jiné státy pomocí síly, vůle jednat a mocenského potenciálu (Zeman et al., 2002: 45).

Z východisek realismu vychází při popisu konceptu moci profesor O. Krejčí. Za základní jednotku systému mezinárodních vztahů chápe stát, jehož sílu na mezinárodním poli definuje právě moc prosadit si své vlastní představy o podobě vztahů. Každý stát tedy disponuje svým mocenským potenciálem, který je definován pomocí absolutní a relativní složky moci; absolutní moc státu vytváří například geografická poloha země, její přírodní zdroje či vojensko-technický potenciál. Naproti tomu moc relativní je chápána jako vzájemný poměr působení dvou a více absolutních mocí, které jsou vztaženy na konkrétní místo, čas a problém (Krejčí, 2007: 187-189).

V mezinárodních vztazích je v posledních zhruba dvaceti letech důležité dělení na tzv. měkkou moc (soft power), jejíž koncept navrhl Joseph Nye v 90. letech, a tvrdou moc (hard power). Tvrdá moc znamená v intencích studené války jednoduše složku moci, která je reprezentována velikostí armády státu, vojenským potenciálem a schopností země svou armádu využít. Jejím druhým prvkem je pak moc ekonomická, kdy si je stát schopen prosadit svou vůli čistě na základě své hospodářské převahy nad jinými zeměmi. Avšak právě po skončení studené války se stále častěji skloňují i ostatní

složky moci – dnes označované jako měkká moc. Nesilové složky moci v sobě zahrnují snahy ovlivňovat ostatní státy pomocí svojí kultury (globální síla značky Coca-Cola), úsilí o budování dobrých vztahů se sousedy pomocí přesvědčování a spolupráce (chování ČLR k některým státům v jihovýchodní Asii či USA v Jižní Americe) a v neposlední řadě sem můžeme zahrnout i vliv ideologie (byť po konci studené války význam hlavních světových ideologií upadá) (Krejčí, 2007: 191; Eichler, 2006: 287). Do jisté míry se dá říci, že důraz kladený na vylepšení měkké moci státu je vlastně budováním jeho značky ve světě. Pro úplnost je třeba zdůraznit, že stále více států a ve větší míře využívá právě tuto měkkou moc na úkor tvrdé k ovlivnění svých konkurentů a ke zlepšení své image na poli mezinárodních vztahů i mezi širokou veřejností; důležitosti nabývá pojem měkké moci zejména při studiu chování ČLR, byť právě v případě této země je zatím úspěch tzv. soft power diskutabilní. Vzrůstající význam měkké moci je pak možno také chápat jako odklon od realismu, protože tato v sobě zahrnuje důraz na jiné prvky mezinárodních vztahů než je pouze stát (například na společnost a její veřejné mínění) (Tomalová, 2008: 13-15).

Podobně jako tomu je u definic samotné moci, i její změření je značně problematické. Pro vyjádření hodnoty tvrdé moci státu se využívá například tzv. „*Composite Index of National Capability*“ (CINC) vytvořený Davidem J. Singerem v 60. letech 20. století. K výpočtu tohoto indexu se používá celkem šest indikátorů – personální velikost armády, vojenské výdaje, velikost populace, velikost urbanizované populace, spotřeba železa a oceli v daném státě a spotřeba primárních energetických zdrojů (elektrina, ropa, zemní plyn a uhlí). Pro správnou interpretaci každého z indikátorů se využívá vlastních výpočtů, které se v konečné fázi vyjádření sečtou a vydělí počtem indikátorů samotných, tedy šesti (National Material Capabilities Data Documentation, 2010). Pro potřeby práce není třeba uvádět přesné postupy měření jednotlivých částí indexu, zajímavé jsou však jeho výsledky s ohledem na čínsko-japonské vztahy. Stejně jako jiným indexům vyjadřujícím tvrdou moc však můžeme CINC vyčíst jeho příliš úzké zaměření vyplývající mj. i z doby, ve které vzniknul. Dalším omezením budiž fakt, že sledované období zatím nejnovější verze CINC (verze 4.0) končí rokem 2007. Ke kladům naopak patří jeho hojné využívání a interpretace v literatuře stejně jako doba, po kterou se CINC využívá. Logika CINC vyplývá z celého pojetí tvrdé složky moci, kdy můžeme říci, že čím větší stát je, tím větší může mít i armádu a tím větší je i jeho spotřeba primárních zdrojů.

Jak však již bylo řečeno, pouze tvrdá moc nám již dnes nestačí k plnému pochopení celkové moci státu. Proto v případě snah o kvantifikaci moci jako takové se v poslední době přistupuje i k výpočtům měkké moci. Tzv. Soft power index (SPI) v sobě zahrnuje šest indikátorů – vládu, kulturu, vzdělanost, inovace a diplomacii (McClory, 2015: 21). Podobně jako je tomu u CINC, i zde se jednotlivé části indexu počítají zvlášť a není třeba udávat jejich specifické výpočty. Obecně se však dá říci, že měkká moc se ze své povahy dá kvantifikovat poměrně obtížněji než je tomu u moci tvrdé a proto i zde uvedený SPI je svého druhu první prozatím úspěšnou komplexní snahou o výpočet měkké moci. Pro úplnost je třeba říci, že pořadí v žebříčcích tvrdé a měkké moci se u některých zemí do velké míry liší, což jenom potvrzuje správnost kladení důrazu na vyváženost obou složek moci. Posledním a nejnovějším pojmem pak je tzv. smart power, čili chytrá moc, která představuje pro stát vhodnou kombinaci obou předešlých zmiňovaných.

1.1.2 Kodaňská škola mezinárodních vztahů

V rámci neorealistických teorií je v současné době velice známý, diskutovaný a (alespoň v zahraniční literatuře) hojně citovaný směr mezinárodních vztahů představovaný Kodaňskou školou mezinárodních vztahů reprezentovanou především politiky Barry Buzanem, Ole Wæverem a Jaapem de Wildem. Tato škola se výrazně vyprofilovala na institutu COPRI (Kodaňský institut pro výzkum míru) v 90. letech v reakci na výrazné změny na poli mezinárodní politiky a vztahů v souvislosti s rozpadem bipolárního světa. Právě v tomto kontextu přináší Kodaňská škola při přizpůsobování měnící se regionální bezpečnosti pojem tzv. regionálních bezpečnostních komplexů (dále jen RSC z anglického Regional Security Complex), na jejichž definici a bližší vymezení se práce dále zaměří. Zároveň však v souvislosti se svým studiem analytických rovin v oblasti bezpečnosti států do jisté míry reaguje na debatu, která se právě kolem takových rovin vztahů mezi státy odvíjí již zhruba od 60. let 20. století prostřednictvím autorů jako například David Singer či Kenneth Waltz (Zelinka, 2008: 3).

Analytické roviny chápou autoři Kodaňské školy jako předměty analýzy definované podle prostorových měřítek a na tomto podkladu pak definují několik takových rovin:

MEZINÁRODNÍ
SYSTÉMY

1. Mezinárodní systémy: Nad mezinárodními systémy již nelze nalézt žádnou vyšší rovinu (příkladem je OSN).

MEZINÁRODNÍ
SUBSYSTÉMY

2. Mezinárodní subsystemy: Na základě teritoriální blízkosti sem autoři řadí regiony, které jsou reprezentované různými regionálními nadnárodními organizacemi; v případě absence geografického aspektu blízkosti sem mohou patřit i uskupení vzniklá na čistě ekonomické bázi. V každém případě však v rámci regionů musí docházet k větší či menší míře interakce.

JEDNOTKY

3. Jednotky: Sem Kodaňská škola řadí například státy či nadnárodní organizace.

PODJEDNOTKY

4. Podjednotky: Ty jsou charakterizovány jako organizované skupiny jednotlivců.

JEDNOTLIVCI

5. Jednotlivci: Konkrétní lidé v daném státě (Buzan, 2005: 15).

Jak je patrné, regiony jako takové vytváří v rámci analytických rovin subsystémy se svými vlastními pravidly. S ohledem na bezpečnost pak autoři zavádí pojem RSC. V závislosti na neoklasickém paradigmatu mezinárodních vztahů autoři definují bezpečnost v rámci regionů v několika rovinách a nezaměřují se tak na pouze vojensko-politický pohled na bezpečnost (Buzan, 2005: 38). Tyto roviny (či sektory) pak chápou jako propojené a ovlivňující jedna druhou. Současně tento přístup přichází v době, kdy jsou více než kdy jindy akcentovány například environmentální hrozby, kterým státy musí čelit a do jisté míry tak reflektuje skutečnosti vzešlé zejména po rozpadu bipolárního světa. Sektory jsou tedy definovány následovně: vojenský sektor, sociální sektor, environmentální rovina, politický sektor a konečně ekonomická část bezpečnosti.

Pojem RSC souvisí velice výrazně s upadajícím vlivem Sovětského svazu a Spojených států amerických na pole vazeb mezi státy na počátku 90. let 20. století. Od konce 2. světové války platil fakt, že rozhodování výrazné většiny států bylo ovlivňováno právě těmito dvěma mocnostmi, které prostřednictvím ekonomických či vojenských vazeb, ale i nátlaku dosahovaly svých cílů všude na Zemi. Do určité míry tedy bylo tímto přístupem potlačeno samostatné rozhodování států. Dlouholetá situace se mění na počátku 90. let a právě na tento vývoj reaguje Kodaňská škola. Ta říká, že státy se budou ve svém chování rozhodovat na zcela jiných základech, než tomu bylo doposud; budou ovlivňováni teritoriální blízkostí sebe a svých sousedů, s kterými je kromě tohoto geografického aspektu budou spojovat i společné sekuritizační a desekuritizační elementy stejně jako ekonomické a sociální provázanosti. Na základě takového vymezení lze říci, že RSC tvoří na světě několik subsystémů se svými specifickými pravidly; v rámci nezápadního světa se konkrétně jedná o regiony:

1. Jižní Asie; 2. Jihovýchodní Asie; 3. Jižní Afrika; 4. Jižní Amerika; 5. Blízký Východ a severní Afrika (Buzan, 2007: 173-174).

V rámci definice RSC pak Buzan hovoří o čtyřech základních premisách tvořících komplex; jsou jimi hranice, které definují jeden RSC od druhého, polarita způsobující distribuci moci v rámci RSC, fakt, že RSC musí být tvořen dvěma či více autonomními jednotkami a posledními jmenovanými jsou prvky přátelství a nepřátelství mezi státy, které utváří jejich chování (Buzan, 2003: 53).

1.1.3 Liberálně-idealistický přístup k mezinárodním vztahům

Druhým základním paradigmatem mezinárodních vztahů je liberalismus. Opět, stejně jako v případě realismu, se nejedná o zcela jednotný směr, ale tento v sobě zahrnuje několik myšlenkových proudů, které se vyvíjely v průběhu času. U všech těchto proudů však lze nalézt určité shodné rysy, které se práce pokusí charakterizovat.

Podobně jako u realismu, kořeny liberalisticko-idealistického paradigmatu leží dříve v předešlých stoletích. I když se samozřejmě v těchto dobách nedá hovořit o jednotném směru či snad o uceleném teoretickém paradigmatu, z mnoha osvíceneckých autorů, jak je dnes nazýváme, si pozdější teoretikové 20. století berou příklad a při formování svých koncepcí se jimi inspirovali. Konkrétnější pohled na zdroje dnešního liberalismu pak přináší například P. Drulák, když identifikuje původ liberalismu ve stoicismu, středověké scholastice či již zmiňovanému osvícenství (Drulák, 2003: 72).

Za zřejmě nejdůležitějšího osvíceneckého myslitele liberalismu je považován filozof Immanuel Kant, který svoje myšlenky interpretoval především v díle „*K věčnému míru*“ v roce 1795. I přes to, že v jeho době byla myšlenka „věčného míru“ (alespoň na evropském kontinentě) zcela jistě realitě vzdálenější než dnes a i přes to, že sám autor vycházel z premisy člověka jako válečnického a sobeckého individua, I. Kant věřil, že věčný mír je možný a přirozený (Krejčí, 2007: 512). Jeho republikánský liberalismus staví na vztahu mezi občany a republikánským uspořádáním státu, kdy věří, že pokud budou mít běžní občané možnost volby, spíše si jako možnost řešení sporů nevyberou válku, ale mírové východisko, protože při samotných bojích to jsou právě oni, kdo nejvíce trpí. Na tomto základě tedy staví svoje stanovisko, že liberální státy spolu nebudou válčit a postupně s jejich rozšiřováním bude ubývat válek (Smolík, 2013: 75; Pšeja, 2005: 46). Myšlenky této tzv. kantovské tradice můžeme najít i dnes, kdy je velice populární teze demokratické teorie míru (ale i to má své výjimky). Kantovo dílo můžeme považovat do jisté míry za utopické či idealistické, když jedním z jeho závěrů byl například názor, že se státy ve velké míře v budoucnu vzdají stálých armád a jeho myšlenka, že by se státy měly vyvarovat tvorbě státního dluhu je sice pravdivá, ale jak dodnes vidíme, v praxi nefunguje (Smolík, 2013: 76). Jistou nadčasovost však projevuje v otázkách státního uspořádání, kdy by již zmíněné republikánské státy měly vytvořit volnou federaci, kde bude zajištěna bezpečnost mezi jejími členy na základě rovnosti a dobrovolnosti vstupu (Drulák, 2003: 41). Krejčí pak

ještě zdůrazňuje tvorbu tohoto systému pod taktovkou mezinárodního práva, pod kterým má vzniknout onen mírový demokratický federativní svaz zaměřený na zabezpečení svobody každého národa a vymýcení války navždy (Krejčí, 2007: 513). V tomto kontextu lze pak spatřovat základ pro některá dnešní uskupení, která vyznávají principy kolektivní bezpečnosti.

Na základě teorie I. Kanta i pozdějších liberalistů 20. století jako například Michaela Doylea, Josepha Schumpetera či Normana Angella lze charakterizovat několik základních premis liberalismu, které ho výrazným způsobem odlišují od realismu. Zřejmě nejmarkantnějším rozdílem zde je zpochybnění role státu v mezinárodních vztazích jako jediného racionálního aktéra, který pouze shromažďuje moc na úkor druhých. Naopak rozhodování států závisí na celé řadě dalších institucí ať už mezinárodního či vnitrostátního charakteru a spolupráce mezi nimi musí být postavena na hospodářské bázi (Drulák, 2003: 73). Jak v kontextu hospodářství píše i P. Pšeja, liberalismus staví na procesu modernizace v oblasti vědy a obecného technologického pokroku (Pšeja, 2005: 44).

V kontextu předložené práce jsou důležité argumenty, s kterými přišel politik Norman Angell ve svém díle „*Velká iluze*“ z roku 1909, kde předestírá tzv. teorii vzájemné závislosti. Ta říká, že ekonomická provázanost zemí zaručuje mírové řešení sporů, protože z případné války by z ekonomických hledisek netěžila ani jedna strana (Drulák, 2003: 74). I přes to, že po napsání jeho díla vypukly na evropském kontinentě dvě nejničivější světové války (a tedy došlo k dočasnému popření jeho tezi), lze tvrdit, že jeho koncepce nebyla pouhou utopistickou vizí – v případě zájmové oblasti této práce jihovýchodní a východní Asie lze konstatovat, že i mj. ekonomická provázanost státních aktérů tvoří bariéru případného vojenského konfliktu. Teorie vzájemné závislosti pak vychází z širšího historického hlediska, kdy se v tomto kontextu dá hovořit o popření merkantilistického přístupu k obchodování s nulovým součtem a naopak se vyzdvihuje právě přínos obchodního liberalismu (Pšeja, 2005: 47).

Specifickým vývojem prošel liberalismus během dvou světových válek, kdy lze hovořit o jeho rozšíření, či chceme-li, transformaci do podoby idealismu. Motivem bylo zcela jasné a zřejmé popření 1. světové války jako iracionálního destruktivního aktu, který se již nesmí opakovat. Stejně jako v případě liberalismu i zde šlo o princip zachování míru mezi státy, místo ekonomických vazeb však k němu mělo dojít pomocí

změn celkových norem mezinárodních vztahů (Drulák, 2003: 73). Charakteristika meziválečného idealismu souvisí mj. s odmítnutím sobeckých zájmů států, které by se dle idealistů měly zaměřit na kooperaci vedoucí k trvalému míru. Tento přístup má vliv i na popření konceptu moci v jejím realistickém chápání a odstranění prosazování moci z mezinárodního prostředí (Krejčí, 2007: 571). Státy by se místo toho měly zaměřovat na výstavbu mezinárodních institucí – v tomto ohledu je základním a nezbytným příkladem postava tehdejšího amerického prezidenta Woodrowa Wilsona, který právě tyto myšlenky ve velké míře prosazoval a díky kterému začala v roce 1919 fungovat Společnost národů jako výsledek snah o vytvoření instituce zajišťující kolektivní bezpečnost ve velké části světa. Wilson tím odmítl politiku mocenské rovnováhy tehdejší Evropy a snažil se přimět státy světa, aby svou zahraniční politiku řídily otázkami: Je to správné? Je to spravedlivé? Je to v zájmu lidstva? (Kissinger, 1999: 46). Neúspěchy Společnosti národů můžeme definovat optikou - zejména po 2. světové válce - logicky vzniklé realistické kritiky, která odsuzovala idealistické premisy (mj. chápání lidské přirozenosti jako příliš altruistické nebo existence přirozeného souladu zájmů mezi státy) jako zcela utopické (Krejčí, 2007: 573). Zároveň kritici poukazovali na to, že státy se, jak vyplývá z historické zkušenosti, podle otázek jako například „Je to spravedlivé“ neřídily a idealismus tak spíše popisuje, jaké by vztahy mezi státy měly být, než jaké ve skutečnosti jsou.

1.2 Bezpečnost

Důležitým bodem v kontextu tématu bakalářské práce je rovněž pojem bezpečnosti v takovém smyslu, jak ho chápe věda mezinárodních vztahů. Většina autorů zabývajících se problematikou bezpečnosti mezi státy se v podstatě shoduje na tom, že neexistuje přesná a jednotná definice tohoto pojmu – v tomto smyslu se vyjadřuje například Waisová, když ve svém díle „*Bezpečnost: vývoj a proměny konceptu*“ z roku 2005 předkládá hned několik možných definic bezpečnosti rozdělených podle zahraničních autorů a rozdílných přístupů k teoriím mezinárodních vztahů jako takových. Některé základní atributy vlastní pro koncept bezpečnosti však lze v literatuře vysledovat. Pokud bychom chtěli uvést co nejpřesnější „učebnicovou“ definici zájmového pojmu, můžeme využít jeden z článků v díle „*Česká bezpečnostní terminologie*“, který napsal Miroslav Mareš a který nám bezpečnost představuje jako „stav, kdy jsou na nejnižší možnou míru eliminovány hrozby pro referenční objekt,

který je zároveň s tím vůči potencionálním hrozbám ochoten efektivně vystupovat a spolupracovat při jejich řešení“ (Zeman et al., 2002: 13). Důležitost bezpečnosti pak podtrhuje Eichler, který ji vymezuje jako „základní hodnotu a nejvyšší cíl každého státu“ (Eichler, 2006: 8). Vzhledem k tomu je tedy pochopitelné, že bezpečnosti se věnuje i samostatný podobor vědy mezinárodních vztahů – bezpečnostní studia.

Jako vědní obor se bezpečnost v průběhu času samozřejmě vyvíjela. Jestliže byla bezpečnost zhruba do 70. let 20. století chápána převážně v intencích její vojenské dimenze, v pozdějších dobách se k této vojenské části přidávaly i další oblasti jako například bezpečnost ekonomická, sociální, environmentální či politická (viz podrobnější popis v kapitole Kodaňská škola mezinárodních vztahů výše). V rámci tohoto rozdělení pak hovoříme o podobných dimenzích jako v případě dělení moci, a to sice o tzv. tvrdé bezpečnosti (hard security) zahrnující vojenskou dimenzi a měkké bezpečnosti (soft security) (Stojarová, 2007: 20).

Pro pochopení vývoje bezpečnostních studií je také důležité představení základních teoretických přístupů mezinárodních vztahů k této problematice. Jestliže se v tomto bodě budeme řídit slovníkem realistických a liberalistických přístupů, nevyhneme se zde spolu souvisejícím a navzájem se ovlivňujícím pojmům jako moc, válka, mír či stát. V základech obou, do značné míry protichůdných paradigmat, nenajdeme pouze přístup k mezinárodním vztahům jako takovým, ale tyto nám nabízejí pohled i na koncept bezpečnosti.

Jak již z teoretického vymezení realistického přístupu víme, tento se vyznačuje především silně státocentrickým pohledem a důrazem na anarchickou strukturu vztahů mezi státy. Z toho implikují i důsledky pro státy v oblasti bezpečnosti. Každý stát se podle realistů řídí jen a pouze svými sobeckými zájmy, z nichž tím nejvyšším má být přežití (survival) a ve světě omezených zdrojů se státy nevyhnou konfliktům. Jejich spory pak vzhledem k anarchii nevyřeší jakákoliv mezinárodní organizace. Zde opět narážíme na již zmíněnou problematiku bezpečnostního dilematu, kdy všechny tyto aspekty realistického pojetí pak nevyhnutelně vedou ke zhoršování bezpečnostní situace mezi zeměmi. Za nejideálnější mezinárodní uspořádání pak realisté považují koncepci rovnováhy sil mezi státy, která zaručí omezení výbojů a snah o hegemonismus, přičemž rovnováhu může zaručovat několik faktorů: intervence, vytváření bezpečnostních

aliancí, udržování sfér vlivu, vytváření pásem nárazníkových států či politiku „rozděl a panuj“ (Eichler, 2006: 12-13).

Naproti tomu liberalistický přístup vkládá značné naděje do snah o udržení bezpečnosti do mezinárodních institucí, a jak Eichler uvádí, mírové metody v tomto paradigmatu jsou dvě: kolektivní bezpečnost a kontrola zbrojení a odzbrojení (Eichler, 2006: 10). Myšlenka kolektivní bezpečnosti se v minulosti odrazila například při vytváření a (ne)fungování Společnosti národů po 1. světové válce, v současné době se implementuje na poli OSN, přičemž zásady tohoto postupu jsou následující: restrikce vojenských akcí, včasné odhalení agresora a agresorova vědomost, že by ho v případě vyvolání konfliktu mezinárodní společenství potrestalo (Eichler, 2006: 10-11). V realitě pak můžeme vidět, že liberální přístup je z větší části úspěšný v euro-atlantické oblasti, méně už však ve zbytku světa. To souvisí i s rozvojem již zmiňovaného konceptu demokratického míru Immanuela Kanta, který později rozpracoval i americký politolog Michael Doyle. Doyle tento koncept obohatil o tzv. separátní mír, kdy tvrdí, že demokratické státy spolu sice neválčí, ale jsou agresivní, pokud se mají střetnout s nedemokratickými režimy.

1.2.1 Bezpečnostní dilema

Poslední součástí teoretického základu práce bude pojem bezpečnostního dilematu užívaný zejména představiteli realistických směrů v mezinárodních vztazích. V zásadě se jedná o popis vztahů mezi dvěma státy, kdy i výstavba obranných sil (například síť opevnění) v jedné zemi vede k podezřívavosti v druhé zemi, jejíž představitelé se následkem toho rozhodnou také budovat své vojenské síly (obrné či útočné). První ucelenou definici tohoto vztahu přinesl v 50. letech politolog John H. Herz ve svém článku „*Idealist internationalism and the security dilemma*“, kde se odkazoval na anarchické uspořádání mezinárodních vztahů. Z takového stavu pak plynou i bezpečnostní otázky, které řeší nejenom státy, ale na nižší úrovni i sami jednotlivci. V rámci soutěživosti (o zdroje, o politický a ekonomický vliv atd.) se pak státy (i jednotlivci) navzájem vnímají jako rizika a překážky k dosažení svých vlastních zájmů a dostávají se do spirály zbrojení a ohrožování se (Herz, 1950: 157). Dalším předpokladem pro spirálovitý proces je také fakt, že státy počítají vždy s nejhorším možným úmyslem svého oponenta a situace se tak jen zhoršuje (Eichler, 2006: 29).

V zásadě si tedy státy sice chtějí posílením svých vojenských kapacit zlepšit své bezpečnostní postavení, avšak vlivem spirálovitého efektu jen riskují zlepšení postavení protivníka a v důsledku i vyhrcořenější konflikt. Tento proces je pak některými autory nazýván nikoliv jako bezpečnostní dilema, ale jako tzv. bezpečnostní paradox. Samotné bezpečnostní dilema totiž podle nich znamená možnost volby (dilema), zda posilovat své vojenské kapacity či nikoliv, paradoxem je tedy pak špatné vyhodnocení úmyslů druhého státu a zbytečné zbrojení (Kantor, 2013: 29).

Otázka bezpečnostního dilematu (či paradoxu) se vědeckým pohledem logicky řešila s nástupem studené války, kdy se vztahy dvou hlavních velmocí daly definovat přesně v jejím duchu. Příkladem však může být i situace před 1. světovou válkou, kdy mezinárodním vztahům v Evropě vévodil strach ze soupeřů, na který tehdy státy dokázaly odpovídat pouze nekontrolovatelným zbrojením.

Alternativou k potenciálně značně destruktivnímu procesu bezpečnostního dilematu může být užší politická a ekonomická spolupráce států a do jisté míry překonání historických křivd takovým způsobem, jakým to dnes můžeme vidět v Evropě. V tomto kontextu se hovoří o kolektivní spolupráci států, která, dle politologa Downse, leží na čtyřech základních principech – bezpečnostní kolektivní spolupráce zvyšuje a prohlubuje spolupráci mezi státy, otupuje anarchické uspořádání mezi nimi, snižuje nejistotu států ve smyslu očekávání vzájemného chování prostřednictvím větší transparentnosti vystupování na mezinárodním poli a konečně motivuje jednotlivé země k výstavbě spíše defenzivních obranných sil v adekvátním měřítku (Downs, 1994: 52-54). Tento přístup, alespoň prozatím, funguje velmi dobře v euroatlantickém prostoru, jak ale někteří autoři uvádějí (a jak ukáže i tato práce) ne všude ve světě se podobná spolupráce tak úspěšně uplatňuje.

2 Analytická část

Analytická část práce podrobně rozebere vliv změn bezpečnosti mezi dvěma zájmovými zeměmi na pozadí vzájemných obchodních vztahů mezi nimi v letech 1990-2013. S přihlédnutím k představené problematice bezpečnostního dilematu se v rámci práce můžeme soustředit na vývoj ozbrojených sil ČLR a Japonska. Kontext bezpečnostního dilematu a vztahu výdajů na zbrojení nám tak umožní charakterizovat změny úrovně bezpečnosti a to i ve velmi specifickém případě Japonska, které po 2. světové válce a následné změně ústavy staví svoji bezpečnostní politiku na úzké spolupráci s USA.

Předpokladem pro plné pochopení důvodů nepřátelských postojů obou států vůči sobě navzájem bude i představení dvou základních faktorů vztahů, které budou krátce analyzovány v následujícím textu. Prvního z činitelů bychom mohli nazvat historickým dědictvím. Kontakty obou zemí jsou datovány již do starověku, nejdůležitějším obdobím, které má vliv na dnešní dobu, je však přelom 19. a 20. století a první polovina 20. století. Druhý determinant vychází z konceptu Kodaňské školy mezinárodních vztahů a její teorie RSC (která byla představena v 9. kapitole), kdy vztahy ČLR-Japonsko můžeme zařadit pod širší oblast vztahů mezi státy jihovýchodní Asie. Předmětem státních zájmů je zde především území Jihočínského a Východočínského moře.

Jak práce ukáže, interakce mezi státy nebyly do začátku 90. let zcela bezvýznamné a do jisté míry determinují současné problémy a vazby. Stejně tak čínské hospodářské reformy, které po dlouhých desetiletích zlepšily stav čínské ekonomiky a znamenaly její celkový mocenský růst až do dnešní doby, započaly již na přelomu let 1978/1979. Z širšího geopolitického hlediska však rok 1990 znamenal zejména pro ČLR jistý zlom. S rozpadajícím se Sovětským svazem ztratila ČLR velkého konkurenta na mezinárodním poli v otázce nejsilnějšího komunistického státu a mohla tak zejména v Africe a v Jižní Americe významně rozšiřovat svůj vliv, což se děje dodnes. Vnitropolitické a společenské otřesy se však nevyhnuly ani ČLR, protesty studentů proti komunistické vládě roce 1989 však byly na rozdíl od jiných v Evropě rozeznány tanky a ostrou střelbou, což vedlo k uvalení sankcí na ČLR ze strany USA a Evropského společenství. Charakterizovaný nepříznivý vývoj na počátku 90. let nasměroval vedení ČLR k přehodnocení zahraniční politiky, kdy si ČLR chtěla svůj obraz na

mezinárodním poli zlepšit. Jak uvádí americký politolog F. Zakaria v knize „*Postamerický svět*“, ČLR nastavila v 90. letech v oblasti zahraniční politiky jiný kurs nazvaný jako „tichý mírový růst“ vyznačující se přátelskými vztahy a důrazem na zvyšující se ekonomickou propojenost s okolními zeměmi (Zakaria, 2010: 94). Od 90. let 20. století se také datuje začátek rapidní transformace a modernizace čínské armády. Méně konfrontační linie pak byla nastavena i vůči Západu. Zdá se však, že tato linie zahraniční politiky byla ze strany ČLR v posledních letech přehodnocena.

2.1 Historické dědictví

K ovlivňování vztahů mezi Čínou a Japonskem docházelo již ve starověku a raném středověku, přičemž tendence k pronikání do kultury měli spíše Číňané. Dokladem toho je například přijetí buddhismu na japonských ostrovech, který se na ně dostal v průběhu 6. st. n. l. právě z pevninské Číny a Korejského poloostrova. Vliv Číny na Japonsko se však po dlouhá staletí omezoval pouze na kulturní a později rovněž obchodní styky. Současné obavy z obnovené čínské invaze v jiných státech regionu tedy v Japonsku nemají základ v podobných historických zkušenostech, jako má například Korea či Vietnam (Reischauer, 2009: 5-15).

Oba dva státy, byť v jiných státních zřízeních a v jiných hranicích oproti současnosti, se vyznačovaly značným izolacionismem vůči západním vlivům, které do této části Asie začaly pronikat v průběhu 16. století. Vzhledem k dominanci Západu jako takového bylo postupem času neudržitelné takový postoj nadále udržovat, pozoruhodné ale je, jak se s vývojem dokázaly obě země vyrovnat. V případě Číny můžeme hovořit o kolapsu celé tehdejší říše, která se západními kolonizátory bojovala a takto oslabena pak neměla sílu čelit později japonskému císařství. Právě Japonsko se dokázalo s nově vzniklou situací vyrovnat společensky a hospodářsky lépe, i když i zde se objevovalo hodně vlivů odmítajících západní velmoci. Po zavedení reforem zvaných Meidži¹ a mohutné industrializaci se z Japonska stala velmoc. Právě v tomto období, tedy ve druhé polovině 19. století, leží příčiny japonské emancipace, pozdějšího silného nacionalismu a rozšiřování svého území na úkor okolních zemí; zde byla také výrazně oslabena moc Číny, čehož je důkazem princip extraterritoriality platící pro západní

¹ Jednalo se o rozsáhlou sérii reforem probíhajících za vlády japonského císaře Meidžiho (vláda 1868-1912) shrnutých do nové ústavy nazvané „Císařská ústava velkého Japonska“ v roce 1889. Kromě hospodářských reforem obsahovala i zavedení základních občanských práv (Reischauer, 2009: 176).

občany, stejně jako faktické rozdělení celé země pod různé sféry vlivu mezi tehdejší velmoci Velkou Británií, Francií, Rusko a Německo.

Čína se poté propadla do série nepokojů, kterých využilo mj. i Japonsko. Roku 1895 dochází k první čínsko-japonské válce o Korejský poloostrov, kde měli do té doby nejvýraznější vliv právě Číňané, kteří válku po poměrně krátké době prohráli a kromě Koreje ztratili i Tchaj-wan a další menší oblasti (Liščák, 2002: 131). Mezi taková místa patří i ostrovy Senkaku (japonsky)/Diaoyudao (čínsky), které od roku 1895 patří pod správu Japonska. Ostrovy jsou předmětem neshod dodnes. Druhým nejvýraznějším historickým sporem však zůstává japonská okupace Mandžuska, kde si od 30. let 20. století zřídili Japonci svůj loutkový stát. Nechvalně proslulá krutost a bezohlednost japonských okupačních sil vůči civilnímu obyvatelstvu i zajatcům se projevila i v tomto případě a konflikt mezi Čínou a Japonskem (zvaný druhá čínsko-japonská válka) se poté odehrával v rámci válečných operací 2. světové války až do roku 1945, který pro Japonsko znamenal porážku nejenom v Číně. Japonsko zcela ztratilo svůj vliv na Korejském poloostrově a Tchaj-wanu a pouze otázka souostroví Senkaku/Diaoyudao tehdy nebyla uspokojivě vyřešena. V rámci čínsko-japonských vztahů je třeba ještě zmínit nankingský masakr, který se odehrál v průběhu několika měsíců v roce 1937 po dobytí tehdejšího hlavního města Číny Nankingu. Tento válečný zločin si podle odhadů vyžádal mezi 260 000–350 000 civilními oběťmi, které byly buď popraveny anebo využity jako živé štíty pro japonské vojáky; počet znásilněných žen se odhaduje na 20 000–80 000 (Chang, 2010: 11, 13). Nejenom tyto vážné zločiny jsou předmětem nedůvěřivosti a ukřivděnosti mezi oběma národy.

Po 2. světové válce se obě země vydaly zcela rozdílnými cestami. V Číně roku 1949 vyhráli občanskou válku komunisté a donutili tak pravicové síly Kuomintangu vedené Čankajškem k odchodu na Tchaj-wan. Vláda komunistů vedená Mao Ce-tungem uvrhla Čínu (nyní oficiálně Čínskou lidovou republiku, ČLR) jen do další mezinárodní izolace, která pro ČLR trvala v podstatě až do konce 70. let 20. století. Japonsko bylo po 2. světové válce ekonomicky i vojensky zcela vyčerpáno, ale pomocnou ruku mu podaly Spojené státy, prostřednictvím kterých započala v Japonsku druhá éra modernizace. Doba po skončení 2. světové války znamená začátek spojení mezi Japonskem a USA, které trvá dodnes.

2.2 Regionální bezpečnostní komplex

Z pohledu teorie RSC je hlavní oblastí zájmů států jihovýchodní Asie Jihočínské moře, které můžeme definovat jako okrajové moře Tichého oceánu o přibližné rozloze 3,5 milionu km² (Shicun, 2014: 1). Jihočínské moře omývá velký počet lidnatých států, mezi které patří ČLR, Vietnam, Thajsko, Malajsie, Indonésie, Kambodža, Filipíny, Brunejský sultanát a Singapur (Mapa č. 1 v příloze) a významnost tohoto teritoria je zřejmá z několika důvodů; prvním z nich je jeho strategická poloha, kdy významnou roli hrají námořní trasy, které přes RSC vedou. V tomto kontextu hovoříme o tzv. uzlových bodech námořních cest, které můžeme definovat jako mořské úžiny, přes které proudí značná část obchodu v oblasti a které jsou v případě omezení průchodnosti potenciálně rizikové zejména pro import zainteresovaných států. Některé dále vyjmenované uzlové body sice neleží v Jihočínském moři, vztahuje se však na ně výše zmíněná charakteristika. V rámci RSC Jihočínského moře rozlišujeme hned několik krizových míst – Malacký a Sundský průliv, úžina Lombok, Luzonská úžina, Singapurský a Makasarský průliv (Waisová, 2007: 72). Přes tato místa dovážejí okolo 80 % veškerého importu ropy následující země: Jižní Korea, Tchaj-wan a Japonsko; mezi 80 % až 90 % se pak pohybuje import stejné komodity u ČLR (Hu, 2013: 37). Důležitost oblasti pak dokládají i další fakta – mezi 50 největšími přístavy z hlediska objemu přepravy je 12 na pobřeží Jihočínského moře a 11 v Japonsku a Jižní Koreji a z 20 největších kontejnerových přístavů leží v RSC Jihočínského moře 11. Téměř 50 % veškerého námořního obchodu světa se odehrává právě v těchto přístavech (Waisová, 2007: 71).

Druhým faktorem sporů jsou Paracelské a Spratlyho ostrovy (Mapa č. 1 v příloze). Zejména v blízkosti Spratlyho ostrovů jsou odhadovány zásoby zemního plynu a v menší míře pak i ropy. Dle zdrojů se pak samotné odhady zásob komodit značně liší – od 11 do 213 miliard barelů v případě ropy; u zemního plynu se pohybujeme v rozmezí 70 až 290 bilionů metrů krychlových (eia.gov, 2016; Bateman, 2009: 15). Vzhledem k dosavadní závislosti na importu těchto komodit se v kontextu RSC Jihočínského moře snaží především ČLR o ovládnutí zmíněných ostrovů. ČLR tak zejména v posledních letech vyvíjí v blízkosti sporných ostrovů aktivity, které by jí v budoucnu umožnily využívat tamní zdroje; na Spratlyho ostrovech buduje vojenskou základnu a dováží vybavení potřebné k průzkumným vrtům.

Třetí důvod sporů se nachází v demografickém vývoji států, kdy se například počet obyvatel Indonésie jen v letech 2011-2014 zvýšil o téměř 10 milionů; Filipíny zaznamenaly za stejné období nárůst počtu o 5 milionů a počet čínských obyvatel vzrostl mezi těmito lety o zhruba 20 milionů (data.worldbank.org, 2016). V ostatních státech demografický nárůst není tak dramatický, i když i zde jsou zaznamenány vysoké přírůstky (například v porovnání s Evropou). Teoreticky se pak růst počtu obyvatel promítá i do zahraniční politiky států, které se snaží svému obyvatelstvu zajistit dostatek potravy. Druhou dimenzí v sociální oblasti pak jsou snahy o zajištění dosavadních pracovních míst současným pracovníkům v rybářském průmyslu a navazujících odvětvích. Právě v tomto ohledu hraje významnou roli Jihočínské moře, které je důležitou rybolovnou oblastí. I když demografický vývoj v Japonsku prochází zcela opačným směrem a je známo, že japonská populace stárne a poměrně rychlým tempem vymírá, i tato země je stále velice lidnatá. Nepříznivou populační situaci Japonska představuje věková pyramida zobrazená Grafem č. 1 v příloze. Demografický vývoj celého regionu zemí u Jihočínského moře a Japonska pak ukazuje Graf č. 2 v příloze.

Spor mezi ČLR a Japonskem se odehrává především ve vodách Východočínského moře v oblasti kolem souostroví Senkaku/Diaoyudao. Geograficky se sice toto území nachází jinde, než RSC Jihočínského moře, s ním ho však spojuje několik podobných charakteristik. Z hlediska propojení RSC Jihočínského moře a oblasti Východočínského moře je důležitá významnost lodních cest v obou regionech jak pro dva hlavní zájmové státy této práce, tak i pro ostatní státní aktéry, a jak dále ukáže charakteristika sporu o ostrovy Senkaku/Diaoyudao, zapadá tento konflikt do RSC Jihočínského moře z hlediska jak rybolovných potřeb, tak i nároků na uspokojení hospodářství států po ropě a zemním plynu. V souladu s rozšířením RSC Jihočínského moře o Východočínské moře pak můžeme výčet zemí angažujících se ve sporech v jihovýchodní a východní Asii rozšířit o Japonsko, Jižní Koreu a KLDR.

2.2.1 Spor o ostrovy Senkaku/Diaoyudao

Čína přišla o vliv nad souostrovím ležícím ve Východočínském moři již v roce 1895 po prohrané válce s Japonskem v rámci Šimonosecké smlouvy². Ostrovy jsou svoji charakteristikou velice podobné ostrovům v Jihočínském moři, o které vede dnešní ČLR spory. Jedná se o neobydlené ostrovy, které mají spíše strategický význam a to především z hlediska ekonomického. Jejich celková rozloha je 5,53 km² a souostroví se skládá z celkem osmi malých ostrovů; správně patří pod prefekturu Okinawa a od stejnojmenného ostrova leží ve vzdálenosti 410 km. Tato vzdálenost je tedy podstatně větší v porovnání se 170 km, které Senkaku/Diaoyudao dělí od území Tchaj-wanu, který si na ostrovní území nárokuje také, a 330 km od pevninské ČLR (Mapa č. 2 v příloze) (mofa.go.jp, 2016).

Ostrovy Senkaku/Diaoyudao se nachází v zájmu ČLR, Japonska a Tchaj-wanu od konce 60. let 20. století, kdy byly poprvé mezinárodní komisí zmíněny možné velké zásoby ropy v jejich blízkosti. Přesnější odhady zásob ropy poskytuje zatím pouze americký energetický úřad (EIA z anglického „*U.S. Energy Information Administration*“), který je upřesňuje na 200 milionů barelů. Podle čínských zdrojů citovaných na internetových stránkách EIA by se pak v celé oblasti Východočínského moře (ropné naleziště Chunxiao) mohlo v budoucnu těžit něco mezi 70-160 miliardami barelů (Yi, 2002: 6; eia.gov, 2016). Dostupné zdroje však hovoří o značných pochybách při odhadování zásob.

Důležitou součástí ve sporu Senkaku/Diaoyudao představují tzv. exkluzivní ekonomické zóny (EEZ). Jejich koncept byl uveden OSN v roce 1982 smlouvou „*The United Nations Convention on the Law of the Sea*“ (UNCLOS), která vešla v platnost v roce 1994. ČLR a Japonsko smlouvu UNCLOS podepsaly shodně v červnu roku 1996 a dnes se jedná o globální multilaterální smlouvu, kterou podepsalo 167 států (un.org, 2016; O'Rourke, 2016: 15). V praxi je EEZ oblast ve vzdálenosti maximálně 200 námořních mil od pobřeží daného státu (tedy 370 km), kterou může stát využívat ke svému prospěchu (aktivity zahrnující těžbu surovin i rybolov) a v případě, že by se EEZ dvou či více států navzájem překrývaly, měly by dané území země rozdělit rovným dílem na bázi bilaterálních dohod (Šmíd, 2010: 90). Smlouva UNCLOS tedy

² Kromě ztráty tehdy málo významného souostroví Senkaku/Diaoyudao přišla Čína o suverenitu nad Korejským poloostrovem, Tchaj-wanem, Peskadorskými ostrovy a musela Japonsku zaplatit válečné reparace ve formě stříbra (Liščák, 2002: 131).

neposkytuje přesnou definici jak postupovat v případě sporů, což se projevuje právě u ostrovů Senkaku/Diaoyudao. Pokud budeme uvažovat výše uvedené geografické vzdálenosti, v rámci EEZ má právo souostroví Senkaku/Diaoyudao užívat především ČLR, protože Tchaj-wan, který do sporu také zasahuje, smlouvu nepodepsal. Japonské nároky tedy nepramení ze vzdálenosti 410 km mezi Senkaku/ Diaoyudao a Okinawou, ale důležitou roli zde hraje ostrov Ishigakijima, který je také spravován japonskými úřady a od sporných ostrovů leží ve vzdálenosti pouhých 170 km (Akiyama, 2013: 3).

Celý konflikt se v průběhu let vyznačoval obdobími eskalací střídajících se s obdobími klidu a ve sledovaném období 90. let 20. století a prvního desetiletí 21. století došlo k celé řadě událostí, které vztahy mezi ČLR a Japonskem vyostřily. První z událostí se datuje do června roku 1996, kdy po japonském podepsání UNCLOS zahrnující EEZ se pro zdůraznění územních nároků rozhodla skupina japonských nacionalistů postavit na území sporných ostrovů maják. Na čínské straně akce vyvolala ostré protesty oficiálních úřadů i obyvatel vrcholící v září téhož roku, kdy se skupina Číňanů rozhodla vztyčit na ostrovech čínskou vlajku. Pokus však skončil nezdarem, když se v rozbouřených vodách jeden z nich utopil. Jedná se tak o první a dodnes poslední lidskou ztrátu na životech v průběhu celého konfliktu (Shaw, 1999: 19). K dalším incidentům došlo mezi lety 2003 - 2004, kdy bylo zaznamenáno dohromady 19 nepovolených proplutí čínských rybářských a obchodních lodí ve vodách kolem ostrovů Senkaku/Diaoyudao (Przystup, 2004: 2). Výraznějším konflikt se však odehrál v září roku 2010, kdy došlo ke kolizi čínské rybářské lodi s lodí japonské pobřežní stráže, po které byl čínský kapitán držen po dobu dvou týdnů v japonském zajetí a obviněn z úmyslu záměrné provokace prostřednictvím proplutí ve sporných vodách a poškození japonské lodi. Jednalo se o první fyzický střet dvou plavidel Japonska a ČLR a jako takový měl výraznou odezvu i na politicko-ekonomickém poli, když ČLR oficiálně přerušila export některých komodit do Japonska a zadržela některé japonské obchodníky na svém území. Celá událost není uzavřena dodnes, protože japonská prokuratura požaduje po čínském kapitánovi finanční náhradu za poškození lodi pobřežní stráže (Tatsumi, 2013: 116, Novotný, 2012: 42). Poslední velký spor se pak odehrál v roce 2012, kdy tehdejší nacionalisticky vystupující tokijský guvernér chtěl některé z ostrovů odkoupit od soukromých vlastníků a předat tak ostrovy pod přímou tokijskou správu. To vyvolalo ostré masové protesty na čínské straně a situaci museli řešit nejvyšší vládní představitelé obou zemí (Fingerová, 2014: 49).

Na příkladech konkrétních incidentů je zřejmé, že se při jejich vyvolání nejedná o iniciativu oficiálních představitelů obou zemí, ale spíše nacionálních skupin či jednotlivců. Svoji charakteristikou z této definice do jisté míry vybočuje spor z roku 2012, který sice byl vyvolán politikem Japonska, ale který se japonská vláda, ač poměrně neúspěšně, snažila zažehnat. Problémy vyvolané nacionálními skupinami působících na obou stranách však má logicky negativní dopad i na oficiální vztahy obou zemí a v nejhorším případě se mohou přelít až do ekonomických vztahů tak jako tomu bylo v roce 2010. Celkové vyřešení sporu o souostroví se pak zdá v dohledné době nepravděpodobné zejména vzhledem k ekonomickým zájmům ČLR a Japonska v souvislosti s nalezišti ropy a zemního plynu.

2.3 Mocenský růst ČLR

Mocenský růst každého státu je možné měřit na základě tvrdé moci (hard power) a tzv. měkké moci (soft power), přičemž v obou dvou indikátorech si konkrétní stát může vést značně rozdílně. K vyjádření tvrdé moci ČLR je v práci využito indexu CINC, který byl stručně představen v rámci teoretické části práce v kapitole 2.1.1 Realismus na straně 12. Výpočty CINC jsou založeny na šesti indikátorech, které představují definici tvrdé moci; jsou jimi personální velikost armády, vojenské výdaje, velikost populace, velikost urbanizované populace, spotřeba železa a oceli v daném státě a spotřeba primárních energetických zdrojů. Graf č. 3 v příloze pak komparuje vývoj CINC u ČLR, Japonska a USA (které mají velice těsné vazby na celý region jihovýchodní Asie a jsou oficiálními spojenci Japonska) a to v období let 1990 - 2007, kdy aktualizace CINC prozatím skončila. Data, ze kterých tato práce čerpá a na jejichž základě byl vytvořen Graf č. 3, byla získána z internetové databáze „*The Correlates of War Project*“, kde se výzkumem CINC dlouhodobě zabývají.

Jak lze z grafu vyčíst, již v letech 1996 - 1997 se ČLR podařilo v rámci měření tvrdé moci předstihnout USA, zatímco hodnoty Japonska jsou po celé sledované období hluboko pod úrovní dvou mocností. Důvody relativního úspěchu ČLR na úkor USA lze spatřovat v několika faktorech; za prvé, jak bude dále patrné, v průběhu 90. let se ČLR rozhodla modernizovat své vojsko a tím se postupně zvýšily i její vojenské výdaje, zatímco USA ve stejném období své výdaje na armádu snižovaly, byť v celých číslech na tom USA, alespoň co se týče armádních výdajů, byly lépe. Druhým prvkem

ovlivňujícím v tomto kontextu růst ČLR je demografický vývoj; dle údajů Světové banky se jen v letech 1996-1997 čínská populace rozrostla o přibližných 12,5 milionu nových obyvatel, zatímco v USA za tuto krátkou dobu přibylo „pouze“ něco okolo 3 milionů lidí. Japonský vývoj ve dvou zmiňovaných oblastech byl následující: vojenské výdaje dlouhodobě stagnovaly a přírůstek obyvatel se počítal jen na statisíce. Japonsko se v indikátorech CINC nikdy ani nepřiblížilo ČLR, což je kromě zmíněných indikátorů dáno do jisté míry i určitou logikou věci – Japonsko nemá tak početnou populaci jako ČLR, tudíž ani není v jeho možnostech mít podobnou nebo vyšší personální velikost vojska. Z velké populace ČLR vychází i další indikátory: spotřeby železa a oceli a primárních zdrojů. Zdálo by se proto, že pozice ČLR a Japonska jsou nesouměřitelné, avšak pro Japonsko hovoří ve všech ohledech důležité spojenectví s USA, které se sice do výpočtů CINC nepromítne, avšak v celkovém měření sil hraje podstatnou roli a to i s přihlédnutím k tomu, že CINC USA je slabší než ČLR.

Relativní růst ČLR v rámci CINC nám ukazuje, že ČLR je ve sledovaném období relativně silnější mocností než USA a Japonsko a zároveň poukazuje na fakt, že mocenský růst ČLR je v průběhu času nezpochybnitelný. To však ještě neznamená, že je ČLR celkově silnějším státem než zmiňovaní konkurenti. Do celkových úvah nad mocenským růstem ČLR musíme zařadit i měkkou složku moci, kde se ČLR zatím tak dobře nedaří. Důkazem toho je výzkum J. McCloryho, který jednotlivé státy hodnotí prostřednictvím indikátoru měkké moci SPI. Pomocí šesti indikátorů (vláda, kultura, vzdělanost, inovace a diplomacie) vytvořil žebříček zemí, jejichž pořadí vyjadřuje sílu jejich měkké moci. V jeho žebříčku tzv. Soft Power 30 obsadily USA třetí místo, Japonsko osmé a ČLR až poslední třicátou pozici.

Je však otázkou, zda lze v případě kroků čínských představitelů vůbec spatřit snahy o zlepšení postavení své země v rámci měkké moci nebo se v každém případě jedná pouze o sledování navýšení přínosů z obchodu. Jedním z těchto kroků je například zvyšující se účast čínských vojáků v mírových operacích OSN, skrz které se ČLR snaží rozšířit svůj vliv zejména v některých afrických státech. Vývoj počtu čínských vojáků, policistů a dalších složek podílejících se na mírových operacích OSN mezi lety 1990 - 2015 znázorňuje Graf č. 4. Počet čínského personálu v misích OSN se ve sledovaném období významně zvýšil (z pouhých 5 osob v roce 1990 na 3045 v roce 2015) a ČLR je dnes jedním z největších participantů na misích OSN (un.org, 2016). V celkovém vnímání v rámci soft power jí to však zatím příliš nepomohlo a v afrických

zemích, kde její jednotky nejvíce působí, si ČLR zajistila především silné obchodní vazby. Dalším příkladem může být tzv. „pandí diplomacie“, kdy ČLR zapůjčí pandu do zoo ve spřátelené zemi. I „pandí diplomacie“ má však také pouze obchodní efekty a tak postavení ČLR v rámci měkké moci je aktuálně daleko za pozicemi USA a Japonska.

Pro komparaci je důležité uvést i některé údaje vztahující se k aktivní účasti japonské armády na mírových operacích OSN. Zde se setkáváme s důsledky historického vývoje japonské společnosti a armády a tak se počty japonských vojáků pohybují dlouhodobě v řádech desítek. V posledních několika letech se jejich počet v souladu s částečným přehodnocením japonské zahraniční politiky navýšil a pohybuje se v rozmezí 200-300 vojáků. Celkové počty jsou tedy více než desetkrát menší, než je tomu v případě ČLR.

2.4 Čínské vojenské výdaje

Historie Čínské lidové osvobozené armády (dále jen ČLOA) sahá do roku 1927, kdy se jednotky ČLOA zformovaly při povstání v čínském přístavu Nanking (Warner, 1995: 376). Od svého založení se ČLOA jako ozbrojená složka Komunistické strany zúčastnila celé řady velkých vojenských operací, z nichž pro vládnoucí stranu je jistě nejdůležitější rok 1949, kdy ČLOA porazila v dlouholeté občanské válce jednotky Kuomintangu a ovládla tak pevninskou část Číny. Nedlouho poté se v přibližné síle 1 milionu mužů podílela na ofenzivách proti vojskům USA a Spojených národů v rámci Korejské války. V 60. letech pak byla ČLOA aktivní při pomoci severovietnamským jednotkám při Vietnamské válce proti jihočínské vládě a USA – za celou dobu trvání této války ČLOA participovala 320 000 muži (Lai, 2012: 10). Výčet velkých vojenských operací může pokračovat rokem 1979, kdy čínské jednotky vedly krátkou, avšak krvavou válku proti svým bývalým spojencům, tehdy proti již sjednocenému komunistickému Vietnamu. Vedle těchto velkých operací bojovala ČLOA i v menších pohraničních sporech, jako tomu bylo například v 60. letech při konfrontacích se SSSR. Důležitým datem je také rok 1964, kdy ČLR vyvinula jako jediná země v regionu atomovou zbraň³ (Waisová, 2007: 108). Do jisté míry „bojovnou“ tendenci však ČLR od 80. let začala postupně opouštět a tento kurz ještě zesílil po roce 1989. I přes snahy

³ Tento stav - tedy že ČLR vlastní jako jediná země regionu atomovou zbraň - potvrzený tzv. Bangkockskou smlouvou z roku 1995 o bezjaderném regionu jihovýchodní Asie, porušila pouze KDLDR (Waisová, 2007: 25).

o rozvoj tzv. soft power a mírového řešení sporů v 90. letech a prvních letech 21. století, se však výdaje stanovené pro ČLOA konstantně zvyšovaly a v souladu s tím se čínská armáda postupně modernizovala.

V celosvětovém kontextu se aktivity ČLR v této oblasti nijak nevymykají, své armády modernizují nebo se o to alespoň snaží téměř všechny státy světa a stejně tak i výdaje na armády v globálním měřítku do nedávné doby rostly. V kontextu čínsko-japonských vztahů se však čínské aktivity mohou jevit problematičtější. Jedním z důležitých zdrojů při analýze čínských i japonských vojenských výdajů je Stockholm International Peace Research Institute (dále SIPRI), který od roku 1988 monitoruje aktivity velké většiny zemí světa na tomto poli. SIPRI ve svých rozbořech sám upozorňuje, že zveřejněné hodnoty čínských výdajů jsou pouze odhady a oficiální čínské zdroje vždy uvádějí v tomto ohledu menší čísla. Rozpory se objevují i při studiu relevantní literatury.

Graf č. 5 ukazuje na signifikantní nárůst vojenských výdajů, a to prakticky v celém časovém rozpětí. Rozpočet ČLOA se mezi lety 1990 - 2014 zvýšil z 19,7 miliard \$ na bezmála 191 miliard \$ (tato částka je však pořád poměrně malá v porovnání s USA, které na svou armádu dle zdrojů SIPRI dávají aktuálně okolo 600 miliard \$). Vhodnou zemí ke komparaci může být také Ruská federace, které v tomto ohledu vykládá částku 90 miliard \$. V případě Ruska a ČLR se pak dá očekávat další navyšování těchto výdajů. Co však zůstává prakticky neměnné, je podíl čínských výdajů na celkovém HDP země – pohybuje se stabilně okolo 2 % (Graf č. 6). Vzhledem ke své velikosti a lidnatosti má ČLR také největší armádu světa co do počtu vojáků – různé části ČLOA v rámci povinné minimálně dvouleté služby tvoří stabilně 2,3 milionu čínských obyvatel.

Početně silná čínská armáda se začala modernizovat od 90. let 20. století. Faktorů ovlivňujících vývoj výdajů je hned několik: rozvoj ČLOA vychází z kontextu vývoje celé čínské ekonomiky, která roste díky celohospodářským změnám započatých již koncem 70. let. Druhým prvkem vztahujícím se již k 90. letům 20. století pak je tehdejší vývoj a události na vojenském poli – jak uvádí zpráva institutu RAND⁴, „*The U.S.- China Military Scorecard*“ od Erica Heginbothama - především konflikt v Perském zálivu a poté také vývoj událostí při třetí tchajwanské krizi v letech 1995 -

⁴ Institut RAND je jeden z předních analytických ústavů na poli mezinárodních vztahů a ekonomiky na světě.

1996 ukázal čínskému vedení, že je třeba ČLOA výrazně zmodernizovat. Impulsem čínskému vedení k modernizaci armády byla analýza amerických kroků v obou těchto případech. Ve válce v Perském zálivu mohlo čínské vedení sledovat bleskovou výhru USA a jejich spojenců s pomocí tehdy nejmodernější techniky ve velké vzdálenosti od čínského území; třetí tchajwanská krize však již Číňanům dala zcela jasně ukázat sílu USA, kdy tato země jako podporu Tchaj-wanu poslala do oblasti dvě letadlové lodě USS Nimitz a USS Independence (Heginbotham, 2015: 26; Su, 2009: 14). Uvedené události se odehrávaly v době, kdy ČLOA nebyla ještě ani zdaleka schopna postavit vlastní letadlovou loď (to se ČLR podařilo až v roce 2012, kdy byla oficiálně představena letadlová loď Liaoning) (Cordesman, 2015: 228). Důležité jsou události třetí tchajwanské krize i z hlediska čínsko-japonských vztahů, kdy jsou USA považováni za jednoho z největších spojenců Japonska a blízkost amerických letadlových lodí znepokojovala představitele ČLR i v tomto smyslu.

ČLOA se dělí na tři základní složky – námořní vojsko (PLAN), letectvo (PLAAF) a pozemní část (PLA). Specifickou částí PLA jsou speciální jednotky raketového vojska PLASAF, které se do jisté míry vyčleňují z PLA a které mj. zodpovídají za uchování a případné použití jaderných zbraní (Cordesman, 2015: 159-160). Dokladem modernizace PLAN není jen stavba letadlové lodě Liaoning (jejíž stavba vycházela ze starší ukrajinské lodi Varyag) a nedávné ohlášení vývoje druhé lodě stejného typu. Již postavené lodě jsou přezbrojovány balistickými protilodními děly, novými naváděnými střelami i střelami země-vzduch (O'Rourke, 2009: 3). Jedním ze základů modernizace PLAN je import strojů či částí techniky z Ruské federace. Důležitou akvizicí jsou v tomto ohledu ponorky třídy Kilo. Jedná se o ponorky s dieselovým pohonem, kterých ČLA vlastní od 90. let k roku 2015 celkem dvanáct (Cordesman, 2015: 233). Druhou podstatnou součástí výzbroje PLAN jsou ponorky s jaderným pohonem třídy Han 093, které se začaly využívat v roce 2004 a o něco pozdější Type 094. Do roku 2015 má PLAN ve výzbroji celkově 6-8 ponorek s jaderným pohonem, 57-62 strojů na dieselový pohon a 3-5 ponorek s balistickými střelami (Abraham, 2015: 126-128).

Námořní vojsko o celkové síle 235 000 mužů má v rámci ČLR tři hlavní vojenská velitelství (flotily), která jsou strategicky umístěna na březích Jihočínského, Východočínského a Žlutého moře. Na jihu, v přístavním městě Zhanijang, se nachází flotila Nanhai, v přístavu Ningbo u Východočínského moře operuje flotila Donghai

a konečně třetí z hlavních částí PLAN s názvem Beihai sídlí u Žlutého moře v přístavu Quingdao (Cordesman, 2015: 157-158).

Celkové počty v rámci porovnání námořních sil jsou pak následující: počet všech plavidel ČLR je 760, naproti tomu Japonsko disponuje pouze 147 stroji. Jejich počet však může být podpořen americkou tichomořskou flotilou, která čítá 200 lodí. V rámci podrobnějšího pohledu ale v neprospěch ČLOA hovoří počet ponorek – čínská armáda disponuje zhruba 75-78 ponorkami, Japonsko jich má 18, americká tichomořská flotila provozuje v současné době 68 ponorek různých typů. Za nejdůležitější součást námořních sil jsou však považovány letadlové lodě. Bez USA by na tom ČLR v tomto ohledu byla dnes lépe než Japonsko – vlastní totiž již zmiňovanou loď Liaoning a plánuje stavbu další; Japonsko oproti tomu disponuje „pouze“ jednou vrtulníkovou lodí Izumo. Avšak Spojené státy, v případě letadlových lodí nejsilnější země světa, operuje s 11 letadlovými loděmi. Přehled představených počtů strojů poskytuje Tabulka č. 1 v příloze (Fürst, 2011: 21; cpf.navy.mil, 2016; csp.navy.mil, 2016).

Výrazné čínské snahy modernizovat námořní síly plynou z charakteristik konfliktů, které Číňané nyní podstupují. Bojeschopnějšími loděmi a ponorkami se z širšího hlediska snaží ovládnout prostor Jihočínského moře a kontrolovat tak naleziště ropy a zemního plynu stejně jako důležité námořní cesty a zvrátit tak dosavadní sílu USA. Ve vztahu k Japonsku pak chtějí změnit rovnováhu sil ve sporu o ostrovy Senkaku/Diaoyudao.

Druhou složkou ČLA je letectvo - PLAAF. Obdobně jako u námořního vojska, i zde došlo, co se týče výzbroje, v průběhu let ke značnému kvalitativnímu posunu. Celkový vývoj počtu letadel je obsažen v Grafu č. 7; při jeho zpracování a interpretaci práce vychází z knihy „*The Chinese Air Force: Evolving Concepts, Roles and Capabilities*“ a ze zprávy RAND s názvem „*The U.S.- China Military Scorecard*“ od Erica Heginbothama. Základem výzbroje PLAAF jsou dva zdroje – prvním z nich je import z jiných států, především opět z Ruské federace; druhým, a podle předpokladů do budoucna více využívaným zdrojem, je v souladu se sledováním snížení závislosti na dovozech vlastní vývoj. Spolupráce mezi dnešní Ruskou federací a ČLR navazuje na vztahy již z doby 50. let před čínsko-sovětskou roztržkou, která vztahy obou zemí na dlouhá léta zmrazila. Od 90. let se však bilaterální spolupráce zemí začala zlepšovat a tento vývoj se promítl i v oblasti armády.

Jedním z příkladů spolupráce je strategický bombardér dlouhého doletu Xian H-6 vycházející ze sovětského letounu Tupolev Tu-16. Xian H-6 je ve výzbroji PLAAF dodnes a jeho moderní verze H-6K vytvořená Číňany za použití nových motorů ruské výroby má dolet okolo 6000 km (Polák, 2012). I přes to, že se celkový počet tohoto typu bombardérů zmenšil, celkový dolet a modernizace umožňuje PLAAF operovat na velkém území okolo ČLR. Nejpočetnějším zástupcem stíhacích bojových letounů ve výzbroji PLAAF jsou letouny třídy J-7 postavené na základě legendárního MiGu-21 a i v tomto případě se jejich počty v průběhu let snižovaly, ve výzbroji jich však stále zůstává okolo 400 a nejnovější verze J-7G se vyráběla až do roku 2009 (Shlapak, 2012: 194).

Příkladem úspěšného vlastního vývoje letadel PLAAF je stíhací letoun J-10 typu stealth (tzn. technika, díky které nebude na nepřátelských radarech letoun vidět), jejichž počet se od uvedení v roce 2004 ve výbavě vzdušných sil dostal na asi 240 (Fürst, 2011: 20; Report to congress, 2010: 94). Zcela nejmodernějšími a zatím posledními stroji stealth jsou však J-21 a J-31, uvedené v roce 2011, respektive 2013. V případě J-31 se zatím nejedná o plně funkční letadlo schopné bojových operací, ale J-21 se již nachází ve výbavě PLAAF (Cordesman, 2015: 285; globalsecurity.org, 2016). V oblasti jihovýchodní a východní Asie nemá armáda ČLR ve vývoji stealth letadel žádnou konkurenci, avšak v širší světové komparaci vývoje nejmodernějších letounů zaostává, protože podobně vybavené stroje má ve své výzbroji již armáda USA. Americké stroje F-22 Raptor jsou zatím považovány za nejmodernější vojenská letadla na světě. Čínské kroky modernizace a vývoje jsou tedy v tomto případě motivovány zejména snahou o dosažení kvalit letounu F-22 Raptor, který dává v případném konfliktu výhodu USA a co je důležitější i spojenci USA, Japonsku.

Třetí částí ČLA jsou pozemní vojska PLA, z nichž za nejdůležitější součást je dle samotných čínských zdrojů považována PLASAF, která se primárně stará o držení jaderných zbraní. Rétorikou čínského „*Defense White Paper*“ z roku 2013 se jedná o „*klíčové jednotky pro odrazení (odstrašení) jaderného útoku připravené v případě potřeby k rozhodnému útoku*“ (aseanregionalforum.asean.org, 2016). PLASAF vznikla v roce 1966, tedy dva roky po úspěšném ukončení vývoje první čínské jaderné zbraně. Od té doby má v držení okolo 1200 balistických střel krátkého doletu s nejnovějším typem DF-16 (dolet 800-1000 km); dále operuje i se střelami středního doletu (typ DF-21D s doletem 1500 km) a 50-60 mezikontinentálními raketami se schopností doletět až

do vzdálenosti přesahující 11 000 km od čínské pevniny. Tento typ střel je tak jako jediný schopen zasáhnout i Spojené státy (Annual Report to Congress, 2015).

2.5 Japonské vojenské výdaje

Při pohledu na japonskou poválečnou ústavu z roku 1947 se může zdát, že se Japonsko inspirovalo idealistickými představami o mezinárodním pořádku amerického prezidenta W. Wilsona. V prvním odstavci zřejmě nejvíce pacifistické ústavy světa je zmíněna potřeba mírové kooperace mezi státy a odmítnutí války v důsledku takového jednání japonské vlády, které by ji mohlo přinést. Článek 9 pak v tomto duchu hovoří zcela jasně: „*Za zachování spravedlivého mezinárodního pořádku a míru, japonský lid navždy odmítá válku. Za tímto účelem tedy již nikdy nebudou udržovány žádné složky armády*“ (japan.kantei.go.jp, 2016). Postoj japonského veřejného mínění stejně jako vedení země je s přihlédnutím k historickým souvislostem pochopitelný – Japonci byli konfrontováni se zničujícím dopady války přímo na svém území, kdy dvě z japonských měst byla terčem útoku jaderných zbraní, další byla zničena plošným bombardováním (včetně hlavního města Tokia) a v důsledku celé války zahynulo zhruba 3 miliony Japonců. Druhým faktorem zapříčiňujícím jejich náhled na armádu jako takovou je fakt, že se Japonci snažili odčinit zločiny spáchané jejich vojsky při okupaci asijských území. Významný vliv na formování ústavy pak samozřejmě měly i USA, které chtěly Japonsko nadobro zbavit jeho militaristických tendencí. Otázkou však je, zda se pacifistický postoj dá uchovat i dnes.

Krajní antimilitarismus v Japonsku znamenal ekonomické a vojenské spojení se svým někdejším nepřítelem ve 2. světové válce, Spojenými státy. Důkazem nových vztahů je rok 1952, kdy bylo bilaterálně podepsáno nebo vešlo v platnost šest ekonomických a vojenských dohod⁵, z nichž zřejmě nejdůležitější je pro tuto práci „*Japan – U.S. Security Treaty*“, která byla dále rozšířena v roce 1960. V šestém článku tehdy aktualizované smlouvy se píše o přímém povolení působení amerických vojenských sil na území Japonska za účelem zachování míru ve východní Asii a obrany Japonska (Sant, 2010: 33, 35; mofa.go.jp, 2016). Důležitými jsou tyto smlouvy nejen z hlediska vojenského, ale i ekonomického, protože otevřely americké trhy pro japonské

⁵ Kromě „Japan – U.S. Security Treaty“ byly podepsány dohody „Japan – U.S. Fishing Treaty“, „San Francisco Peace Treaty“, „Japan - American Trade Arbitration Agreement“, „Japan – American Business Arbitration Agreement“ a byla založen „Japan – U.S. Economic Cooperation Council“.

výrobky a umožnily tak rychlý růst japonské ekonomice. Japonsko se vlivem těchto (i dalších) smluv stalo spojencem celého západního bloku v době studené války a ideologicky se tak postavilo i proti komunistické ČLR.

Z pohledu vývoje japonských ozbrojených sil jsou důležité roky 1953 a 1954, kdy byly založeny Japan Defense Agency (JDA), tedy ministerstvo obrany, a Japan Self Defense Force (JSDF), což byla armáda, která je dodnes rozdělena do tří částí – Ground Self Defense Force (GSDF), Maritime Self Defense Force (MSDF) a Air Self Defense Force (ASDF) (Yuzawa, 2007: 15; Maswood, 1990: 29). Jak je již z názvu armádních složek patrné, jedná se pouze o obranné jednotky nezbytné jako ochrana při případném napadení Japonska bez mandátu působit v cizině a jejich vytvoření tehdy nebylo v rozporu s platnou ústavou. Založení tří armádních složek navíc podléhalo souhlasu USA, které měly v Japonsku stále své vlastní vojenské síly ještě z doby 2. světové války. K nezbytnému pochopení historického podkladu dnešních japonských ozbrojených sil také patří vývoj v oblasti jaderné technologie. Důležitý je tento bod v komparaci s vývojem v ČLR, která vlastní jaderné zbraně od roku 1964 (viz výše). V roce 1955 vešel v platnost zákon „*Atomic energy basic law*“, kde se hovoří o mírovém využití jaderné energie jako o jediném možném. Při vyjednávání s USA o navrácení ostrova Okinawa pod japonskou správu na přelomu 60. a 70. let pak byly ještě zavedeny dodnes platící tzv. „*Three non-nuclear principles*“ zavazující Japonsko nedržet, neprodukovat a nezavádět technologie umožňující výrobu atomové zbraně (oecd-nea.org, 2016; Hook, 2005: 151).

K analýze japonských vojenských výdajů byly stejně jako v případě ČLR využity data ústavu SIPRI. Podíváme-li se na Graf č. 8, vidíme, že vývoj japonských vojenských výdajů ve sledovaném období stagnuje a dlouhodobě se pohybuje okolo hranice 60 miliard \$ za rok. V komparaci s čínskými výdaji vychází, že čínský vojenský rozpočet poprvé předčil ten japonský v roce 2004 a od té doby se výrazným tempem vzdaluje. Co se týče podílu japonských vojenských výdajů na HDP země (Graf č. 9), zde je v období let 1990 - 2014 patrný nárůst z 0,8 % na 1 % HDP, kde se podíl v posledních letech víceméně ustálil. I v tomto případě je však patrné, že japonské vojenské výdaje jsou dlouhodobě pod úrovní čínských. Personální obsazenost armády se na rozdíl od toho vyvíjela dynamičtěji. Podrobnější přehled rozdělený mezi GSDF, MSDF a ASDF ukazuje Tabulka č. 2 v příloze. Zde lze pozorovat snahu japonských představitelů dostat armádní složky početně na úroveň začátku 90. let, po kterém se

počet japonských vojáků snížil do roku 2000 o téměř 14 000. Snižování lze vysvětlit s přihlédnutím k vývoji v ČLR, kde se počet vojáků také snižoval a navíc tehdejší rozpočet ČLOA nedosahoval výše japonského. Větší navyšování vojenského stavu zejména od roku 2005 tedy přibližně koresponduje s rokem, kdy čínské vojenské výdaje předčily japonské. Obecně však lze říci, že japonské vedení se snaží, podobně jako čínské, jít cestou modernizace armády a zvětšování efektivity vojska spíše než zásadním navyšováním početního stavu.

V rámci japonské armády tedy analyzujeme v souladu se sílícími aktivitami nejenom ČLR posun v kvalitativním vývoji ozbrojených sil. Za klíčové jsou vzhledem k povaze konfliktů nejenom mezi ČLR a Japonskem považovány námořní jednotky. V kontextu MSDF je za přelomový krok považována stavba nové vrtulníkové lodi Izumo, která představuje největší japonské vojenské plavidlo postavené od konce 2. světové války. Izumo byla poprvé představena v roce 2013 a není první lodí svého druhu sloužící v japonských námořních silách. Ve výzbroji ji doplňují ještě další dvě starší a menší vrtulníkové lodi třídy Hyuga (Evans, 2015: 280). Stavba těchto lodí není oficiálně považována za protiústavní, protože vrtulníkové lodě jsou považovány za obranný prostředek, které japonská armáda může využívat. Vzhledem ke své velikosti však může minimálně loď Izumo představovat v tomto smyslu předmět diskuzí, protože by mohla nést kromě standardních vrtulníků i americká bojová letadla s kolovým startem V-22 Osprey.

Pro celkovou sílu MSDF jsou však nejpodstatnější americké námořní síly, které využívají základny přímo na japonském území. První z nich je základna v přístavu Sasebo ležící na jižním ostrově Kjúšú. Strategické umístění této americké základny odpovídá potřebě včas reagovat na případné konflikty jak v Jihočínském, tak i ve Východočínském moři a osm zde kotvících amerických vojenských lodí je umístěno také v blízkosti Korejského průlivu, který můžeme považovat za jeden z uzlových bodů lodní dopravy významný zejména pro Japonsko a Jižní Koreu. Druhým místem s přítomností dvanácti amerických lodí tichomořské flotily je přístav Yokosuka nacházející se na hlavním japonském ostrově Honšú v blízkosti hlavního města Japonska Tokia. Z geografického hlediska chrání přístav Yokosuka úzký přístup do Tokijského zálivu (public.navy.mil, 2016). Třetí, a z hlediska čínsko- japonských sporů o ostrovy Senkaku/Diaoyudao nejdůležitější, je americká základna na ostrově Okinawa sloužící jako přístav, tak i jako letadlová základna. Všechny tři přístavy slouží americké

armádě již od konce 2. světové války. Vezmeme-li v úvahu fakt, že čínské PLASAF již v dnešní době disponují raketami schopnými spolehlivě zasáhnout jakékoliv místo v Japonsku, jsou všechny základny vůči případným útokům poměrně zranitelné. Alespoň v případech přístavů Sasebo a zejména u Okinawy lze hovořit o dobrém strategickém umístění základen, avšak vzhledem k povaze dnešních moderních konfliktů lze diskutovat nad vhodností umístění americké základny v přístavu Yokosuka. V každém případě je přítomnost amerických vojenských plavidel přesahující číslo dvacet nejsilnější součástí japonské námořní obrany a hraje také silnou roli po psychologické stránce. Celkově bylo na japonských ostrovech k roku 2013 pod americkou tichomořskou flotilou dislokováno 36 700 vojáků (z toho 6 750 Sasebu a Yokosuce a 12 500 v Okinawě) (Hackett, 2014: 254).

2.6 Obchodní vazby mezi ČLR a Japonskem

Obchodní vazby a vývoj obchodu v čase mezi ČLR a Japonskem budou vysvětleny pomocí několika ukazatelů. Prvním z nich je analýza celkového exportu a importu mezi zeměmi v letech 1990 - 2013 jako jednoho ze základních ukazatelů obchodních vztahů. Při zpracování těchto údajů práce vychází z rozsáhlé internetové databáze „*The Observatory of Economic Complexity*“ (OEC). Druhým indikátorem mezinárodního obchodu je tzv. „*Liner shipping bilateral connectivity index*“ (LSBCI), který od roku 2006 vydává „*United nations conference of trade and development*“ (UNCTAD) a který popisuje vzájemné propojení dvou zemí v rámci obchodu v lodní dopravě, která je v případě ČLR a Japonska stěžejní. Z dat OEC také vyplývá, že dlouhodobě největší část exportu směrem z ČLR do Japonska tvoří podle obchodní klasifikace zboží SITC (z angl. „*Standard International Trade Classification*“) elektronické přístroje; v opačném směru pak tyto produkty představují druhé nejčastěji zastoupené položky obchodu. Z tohoto důvodu je jako třetí indikátor využít „*Bilateral trade flows by ICT goods categories*“ (BTFICT) vydávaný také UNCTAD a sledující období mezi lety 2000 - 2014.

2.6.1 Export a import ČLR

Jak je z Grafu č. 10 patrné, celková hodnota exportu ČLR do zbytku světa rostla v celém sledovaném období s výjimkou mezi lety 2008 - 2009, kdy datujeme začátek celosvětové ekonomické krize. Čínský export však tato krize zasáhla pouze krátkodobě, protože již následující rok 2010 byl z hlediska celkové hodnoty exportu úspěšnější než rok 2008. Pokud bychom měli vývoj za celé období 1990 - 2013 vyjádřit v celých číslech, dostáváme se z hodnoty exportu 82 miliard \$ v roce 1990 na částku 370 miliard \$ o deset let později. Jediným problematickým bodem z hlediska ČLR pak byl tedy zmíněný krizový rok 2008 - 2009, kdy se export propadl z částky 1540 miliard \$ na 1330 miliard \$, od té doby ale bez výjimky stoupá až ke 2210 miliardám \$ v roce 2013.

Tendence vývoje vývozu do Japonska zvyšující se trend celosvětového exportu ČLR v absolutních číslech do jisté míry kopíruje. Celková hodnota exportu do Japonska tak vzrostla z původních 11 miliard \$ v roce 1990 na 147 miliard \$ v roce 2013. Graf č. 11 však ukazuje na snižující se procentuální relativní zastoupení Japonska v rámci exportních aktivit ČLR; tedy pokud vývoz do Japonska tvořil v roce 1990 celkem 13 % z celkového exportu ČLR, v roce 2013 už to bylo pouze 6,6 %. I tak je ale Japonsko zemí, kam v oblasti východní a jihovýchodní Asie (kromě Hong-Kongu) směřuje z ČLR nejvíce zboží. V kontextu regionálního srovnání s přihlédnutím k RSC Jihočínského moře pak poskytuje Graf č. 11 také přehled o vývoji exportu do zemí ASEAN, který se vyznačuje přesně opačným trendem. V procentuálním vyjádření přeskočilo uskupení zemí ASEAN Japonsko v roce 2011 (7,6 % pro Japonsko a 8,3 % pro země ASEAN) a vývoj v dalších letech ukazuje na další zvětšování rozdílu (v roce 2013 se Japonsko podílelo 6,6 % a země ASEAN již 10,4 %). V souladu s tímto vývojem také stále větších absolutních i relativních hodnot exportu dosahují některé africké a jihoamerické země. Relativní snižování podílu Japonska na exportu ČLR tak je v kontextu srovnání s ostatními zeměmi v regionálním i globálním měřítku zapříčiněno zejména zvyšujícím se podílem na celkovém vývozu ČLR u zemí jako například Brazílie či Jižní Afrika a v oblasti RSC Jihočínského moře u zemí jako je Vietnam, Indonésie a Thajsko. Na snahy čínské vlády o diverzifikaci svých exportních lokalit tak do velké míry doplácí právě Japonsko. Představená čísla však dokazují, že Japonsko je z hlediska čínského exportu stále jednou z nejdůležitějších destinací.

V rámci vývoje čínského importu lze ke vztahu k Japonsku vysledovat podobné charakteristiky jako je tomu u exportu. Graf č. 12 nám dává přesný přehled o stále se

zvyšujícím celkovém importu do ČLR; do velké míry se však jedná o import z jiných zemí než z Japonska. Hodnota importu z Japonska v celých číslech sice vzrostla z 6,9 miliard \$ v roce 1990 na 157 miliard \$ v roce 2013, procentuální zastoupení japonského importu však v čínském obchodě klesá. Tento vývoj pak ukazuje Graf č. 13, kde je patrný pokles podílu japonského importu od roku 1994, kdy zaujímal v rámci celého čínského importu 26 % a od té doby klesal až k hodnotě 8,1 %. Graf č. 13 pak tento pokles komparuje se zvyšujícím se podílem zemí ASEAN na importu. Postupné snižování podílu dovozu z Japonska reflektuje vývoj celé čínské ekonomiky, která pro svůj další rozvoj potřebuje zejména import fosilních paliv. Odpovídající komodity jim však Japonsko nabídnout nemůže a proto se čínský obchod po sledované období zaměřuje více na nabídky ze států Perského zálivu. Pokles významnosti japonského importu je dán i zvětšující se orientací čínského obchodu na trhy zemí ASEAN, což podobně jako v případě exportu potvrzuje teze o snahách Číňanů o zvětšování obchodní interdependence mezi ČLR a ASEAN. V průběhu let také roste i import z některých zemí BRICS, zejména z Brazílie, Indie a Jižní Afriky. Poslední Graf č. 14 vycházející z absolutních čísel dovozu a vývozu ČLR z/do Japonska ukazuje obchodní bilanci ČLR vůči Japonsku, která od roku vykazuje negativní obchodní saldo. Jak je však z posledních let patrné, i s tímto nepříznivým vývojem se čínský obchod snaží vypořádat a hodnoty importu a exportu k sobě konvergují.

2.6.2 Export a import Japonska

Jak ukazuje Graf č. 15, hodnota celkového exportu Japonska se v průběhu sledovaného období potýkala s většími výkyvy než je tomu v případě ČLR. Největší z propadů se odehrál v krizovém roce 2008, kdy se japonský vývoz propadl z částky 705 miliard \$ na 547 miliard \$. Zároveň je však podstatný fakt, že Japonsko si od počátku 90. let 20. století až do let 2001 - 2002 dokázalo nad ČLR udržet v hodnotě exportu výrazný náskok. V roce 1990 dosahoval celkový japonský export sumy 269 miliard \$, zatímco čínský vývoz pouhých 82 miliard \$. Tento fakt může být překvapivý, protože ČLR dlouhá léta předtím disponovala zcela nesouměřitelnými prostředky vůči Japonsku, které mohla využít pro export. Vývoj a překonání japonského exportu čínským v letech 2001 - 2002 však ukazuje na celkový čínský vzestup v oblasti obchodu a na schopnost ČLR lépe využívat své zdroje oproti dřívějším letům.

Hodnota celkového exportu Japonska vzrostla v letech 1990 - 2013 z 269 miliard \$ na 715 miliard \$. Současně s tímto vývojem pak rostl i export do ČLR; za toto období konkrétně z 6,9 miliard \$ na 125 miliard \$. Na rozdíl od případu obchodu směřujícího z ČLR do Japonska, kde bylo patrné snižující se procentuální zastoupení Japonska ve vývozu ČLR na úkor jiných regionálních a globálních partnerů, v opačné situaci můžeme vysledovat naopak zvyšující se procentuální zastoupení ČLR v rámci japonských exportních aktivit. Jak ale ukazuje Graf č. 16, nebylo tomu tak vždy. Větší část japonského exportu totiž směřovala až do roku 2003 v různých mírách do zemí sdružení ASEAN a Japonsko tak do určité míry diverzifikovalo cílové země svého exportu. Zvyšující se podíl zemí ASEAN jako odbytišť japonského vývozu však byl narušen v letech 1996 - 1999, do kterých spadá vypuknutí asijské finanční krize, která obchod v celém regionu poškodila. Zatímco v tomto období se podíl exportu do zemí ASEAN snížil z původních 19,1 % na 13,1 %, vývoz do ČLR pouze stagnoval okolo 7 %. Od asijské finanční krize se poté nepodařilo navýšit podíl exportu do států ASEAN na původní hodnoty. K převýšení čínského podílu nad zeměmi ASEAN pak došlo v roce 2003. Za celé období let 1990 - 2013 vzrostlo relativní zastoupení ČLR z 2,6 % na 17 %. Z japonského pohledu lze celkový vývoj exportních aktivit vůči ČLR hodnotit negativně; japonský export do ČLR je v rámci regionu jihovýchodní a východní Asie i přes snížení podílu ČLR v posledních třech letech zkoumaného období zdaleka největší a jak ukazují data OEC, ČLR je v relativním vyjádření dokonce největším exportním partnerem Japonska na světě (v roce 2008 ČLR předstihla USA). Tento vývoj ukazuje na zvyšující se závislost Japonska na exportním odbytišti ČLR.

Obdobně jako u exportu i hodnota importu z ČLR do Japonska roste. Celková hodnota importu z ČLR činila v roce 1990 11 miliard \$ a v roce 2013 již dosahovala sumy 175 miliard \$. Tento vývoj dokazuje Graf č. 17, který porovnává celkové sumy importu z ČLR s celkovým importem do Japonska ze všech zemí světa. Pro Japonsko nepříznivě vyznívá zvyšující se podíl čínského importu, který se z 5,3 % v roce 1990 zvedl na konečných 21 % (Graf č. 18); celkově se však nejedná o dovoz strategicky důležitých surovin, protože Japonsko importuje z ČLR především elektroniku a výrobky textilního průmyslu. I tak je ale významnost čínského dovozu pro japonskou ekonomiku zjevná a přílišná závislost na jednom obchodním partnerovi není pro japonské hospodářství kladnou zprávou zvláště, pokud se jedná o zemi, s kterou má Japonsko problematické bilaterální vztahy.

2.6.3 Liner shipping bilateral connectivity index

Vzhledem ke geografickým reáliím je význam lodní dopravy pro obchod mezi Japonskem a ČLR zcela zásadní. Proto práce pro analýzu obchodu mezi těmito dvěma státy využívá indikátoru LSBCI vydávaného UNCTAD. Jedná se o poměrně nový způsob měření obchodních vazeb mezi státy (využívá se teprve od roku 2006), ale jedná se o poměrně přesný nástroj, který poskytuje přehledné výsledky. LSBCI představuje rozšíření pro hojně využívaný a již zavedený „*Liner Shipping Connectivity Index*“, který dává informace o integraci ekonomiky dané země do globálního obchodu. LSBCI dosahuje hodnot mezi minimem 0 a maximem 1 a skládá se z pěti komponentů, z kterých se při výpočtu celkového LSBCI vypočítá aritmetický průměr. Komponenty vytvářející LSBCI jsou: a) počet přestupů/překládek potřebných k dopravě mezi zeměmi; b) počet přímých lodních spojení mezi zainteresovanými zeměmi; c) tonáž lodí podílejících se na lodní přepravě v rámci dvou států; d) počet společností participujících na obchodu mezi státy; e) geometrický průměr počtu přímých spojů mezi dvěma zeměmi (unctad.org, 2016). Výsledky LSBCI během let 2006 - 2015 představuje Tabulka č. 3 v příloze. Ve výčtu jednotlivých let chybí pouze rok 2007, pro který nejsou dostupná data.

Výsledná čísla LSBCI ukazují na silné propojení obou ekonomik v rámci lodního obchodu, které se v průběhu let dramaticky nemění. Výraznější nárůst hodnoty pak tvoří poslední rok 2015, kdy hodnota LSBCI stoupla oproti předešlému roku z hodnoty 0,654 na 0,746. V tomto případě je však zatím nemožné určit, zda se jedná o náhlý výkyv či zda bude tento nárůst představovat začátek dlouhodobějšího trendu. V rámci regionálního srovnání však LSBCI nedosahuje v kontextu čínsko-japonských obchodních vztahů nejvyšších hodnot. V dlouhodobém měřítku jsou silnější vazby LSBCI pozorovány mezi ČLR a Jižní Koreou, ČLR a Malajsií a ČLR a Singapurem. Podíváme-li se na vztah regionálního LSBCI s exportem a importem ve vztahu ČLR-Japonsko, vidíme silnou korelaci mezi těmito dvěma ukazateli. Zatímco LSBCI mezi ČLR a jejími ostatními partnery roste (a zároveň se dlouhodobě pohybuje výše, než je tomu v případě LSBCI Japonska a ČLR), relativní hodnota importu zboží z Japonska do ČLR a exportu z ČLR do Japonska klesá. Silné vazby v rámci LSBCI, které má ČLR s Malajsií, Singapurem a Jižní Koreou ukazují na rostoucí obchodní propojení zmíněných zemí s ČLR a zároveň potvrzuje fakt, že se ČLR dlouhodobě snaží o zvýšení diverzifikace svých regionálních obchodních aktivit.

2.6.4 Bilateral trade flows by ICT goods categories

Po obecné analýze importu a exportu a indexu LSBCI je v této kapitole vývoj vzájemných obchodních styků ve vztahu ČLR - Japonsko nyní představen na konkrétním příkladu obchodovaného zboží, kterým jsou elektronické přístroje (ICT). K analýze obchodu s ICT je zde využit index BTFICT, který je vydáván UNCTAD a monitoruje hodnotu obchodovaného zboží mezi dvěma vybranými zeměmi v současných cenách v americkém dolaru. BTFICT je vydáván od roku 2000 a jeho poslední aktualizace proběhla v roce 2014. UNCTAD v rámci indikátoru BTFICT rozděluje zboží do pěti podskupin; jsou jimi: a) počítače a periferní zařízení; b) komunikační zařízení; c) elektronické komponenty d) spotřebitelská elektronická zařízení; e) další elektronické přístroje nezařazené do předchozích (unctadstat.unctad.org, 2016).

Porovnání hodnot exportu zboží ICT ukazuje Graf č. 19. V celém sledovaném období lze pozorovat nárůst hodnot exportu z ČLR do Japonska s jedinou výjimkou v roce 2009, kdy na obchod obou zemí měla negativní vliv světová ekonomická krize. Tento propad je patrný také u obchodu proudícího opačným směrem. Kromě krizového roku 2009 se však hodnota exportu z ČLR pravidelně zvyšovala a to z hodnoty 4,9 miliard \$ v roce 2000 na 35,5 miliard \$ v roce 2014. Kromě počátečního roku 2000 export zboží ICT z ČLR do Japonska vždy předčil hodnotu exportu opačným směrem a to i v krizovém roce 2009. Tento rozdíl se začal od roku 2009 navíc ještě zvětšovat a tedy export ICT komodit z Japonska do ČLR dále postupně klesá. Zboží ICT tvoří v celkovém obchodu mezi oběma zájmovými státy jednu z nejdůležitějších položek. Z tohoto pohledu je popsán dlouholetý trend nepříznivý pro Japonsko, které na rozvíjející se čínský trh dodává zboží ve stále menších hodnotách a zároveň se do určité míry stává závislé na dovozu ICT komodit z ČLR.

3 Návrhová část

Na základě zjištěných údajů v analytické části týkajících se problémů v bilaterálních vztazích mezi ČLR a Japonskem, vývoje vojenských výdajů a obchodních vazeb se návrhová část práce věnuje předestřením možných scénářů dalšího vývoje vztahů mezi ČLR a Japonskem. Součástí práce tedy budou konkrétně dva možné scénáře, zde nazvané jako „*Scénář pozitivního vývoje*“ a „*Scénář negativního vývoje*“. Oba dva scénáře nejsou přesnou predikcí budoucnosti, do které mohou zasáhnout jiné, dnes zcela nepředvídatelné faktory; návrhová část se spíše snaží vyvodit logické závěry z dosud zjištěných poznatků a skutečností.

3.1 Scénář pozitivního vývoje

V rámci dlouhodobého vývoje jsou Japonsko a ČLR nejdůležitější obchodní partneři v rámci regionálního i globálního srovnávání. V kontextu obchodních vazeb je zejména v posledních letech patrný trend posilování obchodních vztahů ve směru Japonsko → ČLR, přičemž čínské exportní a importní aktivity se v souladu s čínskými změnami v regionální a globální politice soustředí na jiné země. I přes to, že Japonsko nedisponuje potřebnými energetickými zdroji, které by mohlo nabídnout rozvíjejícímu se čínskému průmyslu, představuje Japonsko pro ČLR stále silného obchodního partnera, který může čínské ekonomice poskytnout důležité know-how a vyspělou strojní techniku potřebnou při modernizaci čínské ekonomiky. V kontextu modernizace můžeme hovořit o vyspělých technologiích potřebných k rozvoji ochrany udržitelnosti čínského životního prostředí, které vlivem průmyslových aktivit do dnešní doby výrazně utrpělo. I v ČLR v poslední době sílí hlasy, které kritizují dosavadní drancování životního prostředí na úkor ekonomického růstu a ochrana životního prostředí je v Japonsku na mnohem vyšší úrovni, než je tomu v případě ČLR.

V ekonomickém ohledu by ke spolupráci mezi oběma zeměmi mohlo přispět i mezinárodní společenství integrované do organizace „*Asia-Pacific Economic Cooperation*“ (APEC), kde jsou členy Japonsko, ČLR a dalších 19 států včetně například USA. V rámci tzv. Bogorských cílů má APEC za úkol vytvořit zónu volného obchodu zahrnující všechny členy organizace, přičemž by bylo dosaženo liberalizace obchodu a investic, podpory podnikání a ekonomické a technické spolupráce mezi státy. I když se v případě vytvoření zóny volného obchodu jedná o nejnižší stupeň v rámci

ekonomické integrace mezi státy, ekonomické benefity z ní plynoucí jsou patrné na příkladu dřívějšího vývoje Evropského společenství. Spolupráce v organizaci APEC vedoucí k vytvoření zóny volného obchodu by vedla k větší interdependenci mezi Japonskem a ČLR a tedy i ke větší stabilitě, kterou ekonomická provázanost zemí přináší. Z hlediska stabilizace vztahů mezi Japonskem a ČLR se pak do velké míry kontraproduktivně jeví snahy především USA o založení tzv. „*Trans-pacific partnership*“ (TPP), kde se snaží o založení podobné zóny za účasti Japonska bez ČLR. Vytvořením TPP sledují USA svoji vlastní geopolitické cíle hospodářského oslabení ČLR, z hlediska bilaterálních vztahů Japonska a ČLR se však jedná o riziko.

Dalším bodem společných zájmů Japonska a ČLR jsou otázky bezpečnosti. V první řadě se jedná o udržení průchodnosti tzv. uzlových bodů námořních cest, přes které obě země dovážejí značné množství svých strategicky důležitých surovin potřebných pro chod průmyslů. Na průchodnosti průlivů označovaných jako uzlové body mají ekonomický a bezpečnostní zájem všechny státy Jihočínského moře i širšího okolí a i přes asertivní politiku ČLR není v silách ČLR ani žádného jiného státu samostatně ovládat všechny uzlové body najednou. Problémem bezpečnosti je v oblasti uzlových bodů v jihovýchodní Asii zejména pirátství. Po zničení pirátských sítí v regionu Afrického rohu jsou Jihočínské moře a přilehlé průlivy nejnebezpečnějšími místy pro přepravu zboží na světě. Vzhledem k zainteresovanosti více států regionu jihovýchodní a východní Asie musí spolupráce vedoucí k větší bezpečnosti probíhat v rámci organizace ASEAN a v kontextu zapojení ČLR a Japonska konkrétněji v rovině spolupráce ASEAN + 3, kdy se do kooperace zapojuje ještě Jižní Korea. Pozitivní scénář vývoje počítá s větší kooperací států regionu v této bezpečnostní otázce, protože se dá očekávat, že významnost uzlových bodů a lodních cest v regionu bude vzhledem k růstu ekonomik tamních států i nadále růst.

Druhým neuralgickým bodem v oblasti bezpečnosti celého regionu je situace na Korejském poloostrově a vývoj související s Korejskou lidově demokratickou republikou (KDR). V 50. letech 20. století sice byl korejský komunistický režim ze strany ČLR mohutně vojensky podporován v boji s USA a mezinárodním společenstvím a hospodářská spolupráce obou zemí trvala od té doby v různých mírách dodnes, dá se však říci, že podpora ČLR vzhledem ke svému jižnímu sousedovi výrazně slábne ať už v otázkách přímého subvencování neefektivní severokorejské ekonomiky či na poli mezinárodního vyjednávání. Japonsko pak můžeme dlouhodobě považovat za jednoho

z hlavních rivalů korejského režimu. ČLR a Japonsko v tomto ohledu sledují stejný zájem uklidnění bezpečnostní otázky na Korejském poloostrově, protože případný konflikt s KLR by destabilizoval ekonomické vazby mezi zeměmi v celém regionu. Pozitivní scénář vývoje tedy počítá s uklidněním situace na Korejském poloostrově prostřednictvím tlaku regionálních mocností na severokorejské vedení, kdy by případná další pomoc tamnímu režimu ze strany ČLR byla podmíněna silnými ekonomickými a vojenskými ústupky vedení KLR.

Poslední ze společných bodů, na kterém mohou oba státy stavět budoucí pozitivní vývoj svých vztahů, není z oblasti ekonomiky ani bezpečnosti. Samuel Huntington identifikoval navzdory jejich geografické blízkosti japonskou a čínskou kulturu jako zcela odlišné civilizační okruhy a do velké míry měl pravdu. Oba státy rozdělují odlišné kulturní vzorce, rozdílná historie, společné krvavé konflikty i rozdílné politické zřízení v současné době. I přes tyto problémy a přes současné neshody týkající se ostrovů Senkaku/Diaoyudao však můžeme nalézt bod, který oba státy do jisté míry spojuje; je jím každým rokem stoupající počet turistů proudících mezi zeměmi (jejich počet se každoročně pohybuje v milionech v obou směrech). Je zřejmě těžko změřitelné, do jaké míry ovlivní faktor turismu stabilitu vztahů mezi ČLR a Japonskem, je však nesporné, že vzájemná kulturní výměna a poznání odlišného obyvatelstva, které sebou turismus přináší, může přispět k pochopení motivací chování druhého národa. Zároveň je nárůst turismu dobrým příkladem slibně se rozvíjejících vztahů, který je nezávislý na rozdílnostech v otázce ostrovů Senkaku/Diaoyudao a který může oslabit některé nacionalistické proudy působící v obou společnostech.

Pozitivní scénář vývoje tedy počítá především se společnými ekonomickými a bezpečnostními otázkami, které by obě země mohly řešit společně. Výhodnost plynoucí z prohlubování ekonomické spolupráce a vytvoření zóny volného obchodu je nepopíratelná a zejména ekonomické důvody jsou argumentem, proč rozvíjet pozitivní vzájemné vztahy. Japonsko pak může čínskému průmyslu nabídnout řadu hi-tech technologií, potřebných pomoc dnes zdevastovanému čínskému životnímu prostředí. Ekonomické důvody vítězí i v otázkách spolupráce v oblasti bezpečnosti a snaze o udržení stability na Korejském poloostrově stejně jako zachování průchodnosti uzlových bodů námořních cest. V těchto bezpečnostních otázkách spolu musí obě země v budoucnosti kooperovat a využít tak potenciál, který jim modernizace jejich armád dodala.

3.2 Scénář negativního vývoje

Negativní scénář vývoje do budoucna předpokládá s celkem čtyřmi faktory, které mohou bilaterální vztahy obou zemí poškodit. První z nich vychází z přítomnosti početné a vojensky silné americké tichomořské námořní flotily sídlící v japonských přístavech. Z globálního hlediska lze v několika posledních letech (zejména za vlády amerického prezidenta Baracka Obamy) pozorovat odklon americké zahraniční politiky od atlantického prostoru a Západní Asie směrem k východní a jihovýchodní části Asie. Častější jsou tak návštěvy nejvyšších amerických představitelů ve státech regionu a americká armáda pořádá každoročně s filipínskou armádou pravidelné vojenské cvičení. Spojené státy se tak prostřednictvím svých největších spojenců v regionu, kterými jsou kromě Japonska a zmíněných Filipín i Jižní Korea, snaží oslabit pozici ČLR ve sporech v Jihočínském a Východočínském moři a v důsledku tak sledují celkové oslabení ČLR v řešení mezinárodních otázek. ČLR však prosazuje stále asertivnější politiku při řešení sporů se svými regionálními rivaly a do stále větší míry tak naráží na ekonomické a geopolitické zájmy USA. Také vzhledem k vývoji čínských armádních sil, tedy vezmeme-li v úvahu jejich modernizační proces na všech úrovních, lze očekávat zvýšenou vojenskou aktivitu i na straně USA. V konkrétním vztahu ČLR-Japonsko by případné budoucí posílení amerických jednotek tichomořské flotily dislokovaných na japonských ostrovech mohlo vyvolat zvýšenou vojenskou aktivitu i na čínské straně a mohlo by tak dále vyhrotit celý spor o souostroví Senkaku/Diaoyudao. Je však otázkou, do jaké míry se díky současné již tak početné americké posádce na japonských ostrovech celá situace kolem ostrovů vyhrocuje nebo zda se ČLR drží díky americké armádě zpátky. V záležitosti Spratlyho a Paracelských ostrovů v Jihočínském moři, kde vazby USA na tamní státy nejsou tak významné jako v případě Japonska, totiž ČLR postupuje značně ofenzivněji a na ostrovech staví své základny.

V tomto kontextu se nabízí možnosti, jak vážných rozměrů může dosáhnout vyhrocení sporu. I když autor do budoucna nepředpokládá vojenské řešení problémů souvisejících s ostrovy Senkaku/Diaoyudao, jako s krajním východiskem negativního scénáře vývoje vztahů se i s vojenským zásahem obou zemí musí počítat. V takovém případě by lokální vojenský konflikt hrozil díky velikosti aktérů (ČLR a Japonsko s USA) přerůst do širších rozměrů.

Druhým faktorem znesnadňující budoucí vztahy mezi státy je nerostné bohatství. V oblasti Východočínského moře se nachází zatím blíže nespecifikované množství ropy a zemního plynu, strategických surovin pro obě ekonomiky. I přibližné odhady však stačí k tomu, aby se o území ucházely ČLR i Japonsko. Analogii k této situaci můžeme sledovat v oblasti Jihočínského moře, kde nejsou zásoby ropy a zemního plynu doposud také plně zmapovány. K budoucí eskalaci konfliktní situace ve Východočínském moři může nastat v případě, že se japonské vedení rozhodne, stejně jako ČLR v případě Spratlyho a Paracelských ostrovů, začít ve větší míře zkoumat ložiska u ostrovů Senkaku/Diaoyudao. Argumentem pro takový postup může být japonské vládě fakt, že souostroví se oficiálně nachází v japonské správě a Japonsko si tak může se svým územím nakládat podle vlastních úvah. Druhým důvodem k zahájení vlastního výzkumu může být také již zmíněný postup ČLR v Jihočínském moři, kdy se japonští představitelé budou snažit „dohnat“ výzkum ČLR.

Třetím potenciálně rizikovým faktorem pro čínsko-japonské vztahy je nacionalismus v obou zemích. Na střetech, které se v minulosti mezi oběma státy odehrály, lze vidět velmi negativní vliv nacionalistických proudů působících v tamních společnostech. Kromě již uvedených incidentů ve Východočínském moři se v kontextu nacionalismu vedou spory o podoby učebnic dějepisu týkající se období 2. světové války nebo návštěv japonských představitelů u hrobů japonských vojáků padlých ve 2. světové válce, kteří jsou v ČLR považováni za válečné zločince. Na příkladu eskalace sporu z roku 2012, kdy se guvernér Tokia rozhodl odkoupit některé sporné ostrovy, lze nejlépe vidět nebezpečí nacionalismu.

Negativní scénář tak počítá s růstem nacionalistických nálad na obou stranách, které by se od jednotlivců mohly ve větší míře přenést do postavení oficiálních představitelů a nezůstávalo by tak u sporů o historické učebnice. Praktickým důsledkem případné sílící nacionalistické rétoriky by nebyl otevřený vojenský střet, ale spíše narušení diplomatických vazeb mezi ČLR a Japonskem a trvalejší poškození ekonomických vztahů. Nacionalismus může v budoucnu negativně ovlivnit i postup obou zemí v případě ostrovů Senkaku/Diaoyudao, kde se především Japonsko může rozhodnout obsadit tyto ostrovy a nejbližší okolí ve snaze zmapovat tamní zdroje nerostných surovin. Vidíme, že současný nacionalismus vede spíše k lokálním sporům (příklad srážky lodí), které ale mají dalekosáhlý dopad na vztahy mezi zeměmi, proto by

se jeho nebezpečí nemělo podceňovat a mělo by se zamezit prorůstání nacionalismu do státních struktur ČLR i Japonska.

V demokratických politických systémech obecně panuje větší riziko nárůstu radikálních a často velice nebezpečných politických proudů. Díky demokratickému politickému zřízení pak autor větší riziko nárůstu nacionalismu v budoucnu shledává v případě Japonska, v jehož společnosti se snadněji prosadí vůči ČLR populistické názory; pro totalitní politický systém ČLR by přílišná míra nacionalismu ve svých ekonomických dopadech znamenala narušení stability a případné zpochybnění síly vládnoucí komunistické strany.

Poslední, čtvrtou variantou negativního vývoje bilaterálních vztahů je pokračování oslabování obchodních vazeb především ze strany ČLR. V rámci regionu nepatří ani dnes LSBCI mezi ČLR a Japonskem k nejsilnějším a ČLR svoje obchodní vztahy rozšiřuje spíše se zeměmi regionu Jihovýchodní Asie, Afriky a Jižní Ameriky. V delším časovém horizontu si ČLR může mezi těmito zeměmi najít adekvátní náhradu v dovozu jednodušších elektronických přístrojů a dalších výrobků do větší míry, než je tomu dnes. Ekonomická interdependence je přitom jedním z mála faktorů, které mohou vzájemné vztahy stabilizovat.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo navrhnout možné budoucí změny bezpečnostních a ekonomických politik ČLR a Japonska za pomoci využití výsledků analýzy vlivu mocenského vzestupu ČLR na obchodní vztahy s Japonskem v období let 1990-2013, zhodnotit dopad změn úrovně bezpečnosti na ekonomické vazby mezi ČLR a Japonskem a odpovědět tak na otázku, zda a popřípadě jaký, mají bezpečnostní otázky vliv na hospodářské vztahy mezi ČLR a Japonskem mezi lety 1990-2013. Změny úrovně bezpečnosti byly zhodnoceny na základě analýzy vývoje výdajů na armády obou států a na zdůraznění nejdůležitějších kroků vedoucích k modernizaci armád Japonska a ČLR. V kontextu japonské armády byla též zmíněna síla tichomořské flotily armády USA, jejíž role je v rámci bezpečnosti Japonska velice výrazná. Vývoj ekonomických vztahů byl analyzován na základě ukazatelů exportu a importu mezi zeměmi a prostřednictvím dvou indexů představující intenzitu lodní dopravy mezi ČLR a Japonskem (LSBCI) a četnost obchodu s elektronickými výrobky, kterou udává BTFICT.

Vztah ČLR a Japonska můžeme dnes v rámci globálních mezinárodních vztahů považovat za jeden z nejproblematictějších. Důvodem je především rostoucí mezinárodní moc ČLR, kde reformy zapříčiňující ekonomický růst byly započaty již na konci 70. let a 20. století a jejíž nejvýraznější rozvoj se datuje od 90. let 20. století. V souladu s rozvojem státního hospodářství byl současně v období od 90. let kladen v rámci ČLR větší důraz na modernizaci čínské armády, která se do dneška děje prostřednictvím dvou zdrojů – nákupů strojů a techniky z Ruské federace a vlastního vývoje. Důkazem mocenského růstu ČLR jsou v kontextu armády a ekonomiky například výsledky indexu CINC, který zaznamenává vývoj tzv. „tvrdé moci“ státu. Důležitým hlediskem rozvoje čínské armády jsou výsledky čínských vojenských výdajů, které v celém sledovaném období pravidelně rostou a dnes jsou třetí největší na světě.

Z japonského hlediska je tak tento vývoj ČLR v hospodářské a vojenské oblasti vnímán s obavami. Ty jsou vyjádřeny jak vývojem vlastních nových zbraní, tak i udržováním spojení s USA, jejichž role je v otázce bezpečnosti Japonska z historických důvodů zcela stěžejní. Proto byla v práci obsažena část věnující se aktivitám tichomořské flotily USA v Japonsku.

V práci byla zjištěna zdánlivá korelace mezi mocenským růstem ČLR a změnami úrovně bezpečnosti mezi ČLR a Japonskem a dopady jejich obchodní vazby. Jak ukazují data zobrazující obchodní výměnu mezi ČLR a státy ASEAN, právě v době snižování relativních hodnot importu a exportu mezi ČLR a Japonskem se zvyšovaly hodnoty mezi ČLR a ASEAN. Relativní snižování obchodní výměny mezi ČLR a Japonskem je tedy spíše dáno změnou orientace čínského obchodu na ostatní země regionu. Tezi, že obchod mezi ČLR a Japonskem je nezávislý na bezpečnostních otázkách, potvrzuje i stále se zvyšující absolutní hodnota obchodu mezi ČLR a Japonskem v celém sledovaném období. Silné obchodní vazby mezi oběma státy dokládá i LSBCI, který sice v rámci regionálního srovnání nedosahuje mezi ČLR a Japonskem nejvyšších hodnot, ale bezpečnostní otázky na něj nemají výraznější vliv a ukazatel LSBCI ve sledovaném období neklesá. Hodnota LSBCI mezi ČLR a Japonskem je v kontextu s ostatními státy dlouhodobě na čtvrtém místě. Vyšší hodnoty LSBCI mezi ČLR a Singapurem, Malajsií a Jižní Koreou také dokazují snahy ČLR o diverzifikaci obchodních aktivit.

V práci byly vztahy mezi ČLR a Japonskem definovány v kontextu teorie regionálních bezpečnostních komplexů. Vazby mezi dvěma zájmovými zeměmi této práce spadají do širšího okruhu regionu jihovýchodní a východní Asie a v rámci regionálního bezpečnostního komplexu můžeme kromě geografické blízkosti definovat řadu společných historických, bezpečnostních a ekonomických příkladů, které jednotlivé státy regionu spojují.

Literatura

1. ABRAHAM, Saji. *China's role in Indian Ocean: its implications on India's national security*. New Delhi, India: Vij Books India Pvt Ltd, 2015. ISBN 9384464708
2. BATEMAN, Sam a Ralf EMMERS. *Security and international politics in the South China Sea: towards a cooperative management regime*. New York: Routledge, 2009. ISBN 0203885244
3. BECKMAN, Robert. *Beyond territorial disputes in the South China Sea: legal frameworks for the joint development of hydrocarbon resources*. Northampton, MA: Edward Elgar Pub., 2013. ISBN 9781781955932
4. BLAŽEK, Tomáš a Pavel PŠEJA (ed.). *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005. Studie (Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav) ISBN 8021038373
5. BUZAN, Barry. *People, states & fear: an agenda for international security studies in the post-cold war era*. Second edition. Colchester: ECPR, 2007. ISBN 9780955248818
6. BUZAN, Barry a Ole WÆVER. *Regions and powers: the structure of international security*. New York: Cambridge University Press, 2003. ISBN 9780521891110
7. BUZAN, Barry, Ole WÆVER a Jaap de WILDE. *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu*. 1. vyd. Brno: Centrum strategických studií, 2005. Současná teorie mezinárodních vztahů. ISBN 80-903333-6-2
8. CHANG, Iris. *Nankingský masakr: nejkrvavější prolog druhé světové války*. Praha: Naše vojsko, 2010. Fakta a svědectví. ISBN 978-80-206-1068-3
9. CORDESMAN, Anthony a Steven COLLEY. *Chinese Strategy and Military Modernization in 2015: A Comparative Analysis*. Washington, DC: Center for Strategic and International Studies, 2015. ISBN 9781442259003
10. DEGER, Saadet a Somnath SEN. *Military expenditure: the political economy of international security*. Oxford: Oxford University Press, 1990. Strategic issue papers. ISBN 0198291418

11. DEROUEN, Karl R. a Uk HEO. *Defense and security: a compendium of national armed forces and security policies*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 2005. ISBN 1851097864
12. DOWNS, George W. *Collective security beyond the Cold War*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1994. ISBN 0472104578
13. DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-725-6
14. EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století*. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - AVIS, 2006. ISBN 8072783262
15. *Energy and geopolitics in the South China sea: implication for ASEAN and its dialogue partners*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2009. ISBN 9789812309921
16. EVANS, Daniel J. *Journal of the International Relations and Affairs Group, Volume V, Issue 1*. The International Relations and Affairs Group, 2015. ISBN 978-1329397583
17. FINGEROVÁ, Tereza. *Faktory ovlivňující čínsko-japonské vztahy*. Praha, 2014. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Fakulta mezinárodních vztahů
18. FISHER, Richard D. *China's military modernization: building for regional and global reach*. Westport, Conn.: Praeger Security International, 2008. ISBN 0275994864
19. FÜRST, Rudolf. *Vzestup Indie a Číny: přichází asijské století?*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2011. ISBN 978-80-86506-84-5
20. GUO, Rongxing. *Territorial disputes and resource management: a global handbook*. New York: Nova Science Pub Inc, 2006. ISBN 1600214452
21. HACKETT James T. *The military balance 2014*. 2nd edition. London: Routledge, 2014. ISBN 9781857437225
22. HACKETT James T. *The Military Balance 2013: the annual assessment of global military capabilities and defence economics*. Oxfordshire: Routledge, 2013. ISBN 9781857436808

23. HALLION, Richard, CLIFF Roger a SAUNDERS Phillip. *The Chinese Air Force: evolving concepts, roles, and capabilities*. Washington, District of Columbia: National Defense University Press, 2012. ISBN 978-0-16-092038-7
24. HARDERS, Cilja a Matteo LEGRENZI. *Beyond regionalism? Regional cooperation, regionalism and regionalization in the Middle East*. Burlington, VT: Ashgate, 2008. ISBN 9780754649939
25. HEGINBOTHAM, Eric. *The U.S.-China Military Scorecard: Forces, Geography, and the Evolving Balance of Power, 1996-2017*. Santa Monica, CA: RAND, 2015. ISBN 9780833082190
26. HERZ, John H. *World Politics: Idealist internationalism and the security dilemma*. 1950, 2(2). ISSN 0043-8871
27. HOOK, Glenn D. *Japan's international relations: politics, economics and security*. 2nd ed. New York: Routledge, 2005. ISBN 0415336384
28. HU, Alfred a Ted L. MCDORMAN. *Maritime issues in the South China Sea: troubled waters or a sea of opportunity*. Milton Park, Abingdon, Oxon [U.K.]: Routledge, 2013. ISBN 9780415506366
29. HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. V Praze: Rybka Publishers, 2001. ISBN 80-86182-49-5
30. CHVÁTALOVÁ, Karolina. *Čína jako koloniální velmoc*. Brno, 2008. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií
31. KISSINGER, Henry. *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-7260-025-7
32. KORECKI, Zbyšek a Monika CABICAROVÁ. *Bezpečnostní problematika rozvojových zemí*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013. ISBN 9788073758516
33. KREJČÍ, Oskar. *Mezinárodní politika*. 3., aktualiz. a rozš. vyd., V Ekopressu 2. Praha: Ekopress, 2007. ISBN 978-80-86929-21-7

34. KRISTENSEN, Hans M, Robert S. NORRIS a Matthew G. MCKINZIE. *Chinese Nuclear Forces and U.S. Nuclear War Planning*. The Federation of American Scientists & The Natural Resources Defense Council, 2006. 0-9653386-451500
35. KULIHA, Radegast. *Arktida jako potenciální ohnisko zdroje konfliktu o suroviny*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií
36. LAI, Benjamin. *The Chinese People's Liberation Army since 1949: ground forces*. Oxford: Osprey Publishing, 2012. ISBN 9781780960562
37. LAI, Hongyi a Yiyi LU. *China's soft power and international relations*. 1st ed. New York: Routledge, 2012. ISBN 9780203122099
38. LI, Mingjiang. *Soft power: China's emerging strategy in international politics*. Lanham: Lexington Books, 2009. ISBN 9780739133798
39. LIM, Tai-Wei. *Oil and gas in China: the new energy superpower's relations with its region*. Hackensack, NJ: World Scientific, c2010. Series on contemporary China, v. 21. ISBN 9814277959
40. LIŠČÁK, Vladimír. *Čína*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. Stručná historie států. ISBN 80-7277-109-4
41. MASWOOD, Syed Javed. *Japanese defence: the search for political power*. Pasir Panjang, Singapore: Regional Strategic Studies Programme, Institute of Southeast Asian Studies, 1990. ISBN 9813035390
42. MORGENTHAU, Hans J, Kenneth W. THOMPSON a David W. CLINTON. *Politics among nations: the struggle for power and peace*. 7th ed. Boston: McGraw-Hill Higher Education, 2006. ISBN 9780072895391
43. NOVOTNÝ, Petr. *Konfliktní potenciál souostroví Senkaku/Tiao-jü-tao*. Brno, 2014. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií
44. REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. Vyd. 2., dopl., dotisk [i.e. 3. vyd.]. Překlad David Labus, Jan Sýkora. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-513-5
45. SANT, John a Peter MAUCH. *The A to Z of United States-Japan relations*. Lanham, Md: Scarecrow Press, 2010. ISBN 9780810875555

46. SHAW, Han-yi. *The Diaoyutai/Senkaku Islands dispute: its history and an analysis of the ownership claims of the P.R.C., R.O.C., and Japan*. Baltimore, MD.: University of Maryland School of Law, 1999. Occasional papers/reprints series in contemporary Asian studies, 1999, no. 3. ISBN 9780925153678
47. SHICUN, Wu. *Solving disputes for regional cooperation and development in the South China sea: a Chinese perspective*. Philadelphia, PA: Chandos Pub., an imprint of Woodhead Pub., 2014. ISBN 9781843346852
48. SHICUN, Wu a Keyuan ZOU. *Maritime security in the South China Sea: regional implications and international cooperation*. Burlington, VT: Ashgate, 2009 ISBN 9780754677277
49. SHICUN, Wu a Nong HONGN. *Recent developments in the South China Sea dispute: the prospect of a joint development regime*. New York, NY: Routledge, 2014. ISBN 9780415735056
50. SMITH, Steve a Ken BOOTH (eds.). *Současné teorie mezinárodních vztahů*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2001. Studium. ISBN 80-85947-69-2
51. SMOLÍK, Josef. *Úvod do studia mezinárodních vztahů: vybraná témata*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013. ISBN 9788073757441
52. STOJAROVÁ, Věra. *Současné bezpečnostní hrozby západního Balkánu: kritická analýza konceptu bezpečnosti Kodaňské školy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-134-5
53. SU, Chi. *Taiwan's relations with mainland China: a tail wagging two dogs*. New York: Routledge, 2009. ISBN 0203891937
54. ŠMÍD, Tomáš. *Vybrané konflikty o zdroje a suroviny*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010. ISBN 978-80-210-5351-9
55. TAN, Andrew T. *East and South-East Asia: international relations and security perspectives*. New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2013. ISBN 9781857436396
56. TOMALOVÁ, Eliška. *Kulturní diplomacie: francouzská zkušenost*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. ISBN 978-80-86506-73-9

57. VALEČEK, Nicola. *The territorial disputes in the region of South China Sea - case study of selected countries in the region*. Brno 2015. Diplomová práce. Mendelova univerzita v Brně. Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií
58. WAISOVÁ, Šárka. *Atlas mezinárodních vztahů: prostor a politika po skončení studené války*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-015-4
59. WAISOVÁ, Šárka. *Bezpečnost: vývoj a proměny konceptu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. Politologické učebnice. ISBN 8086898210
60. WAISOVÁ, Šárka. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 9788073801779
61. WARNER, Karl-Friedrich, Jiří HANÁK, Dušan KUBÁLEK a Irena ROHÁČOVÁ. *20. století: kronika 1900-1999*. 1. české vyd. Překlad Stanislav Biman. Praha: Fortuna Print, 2002. Edice Kronik. ISBN 80-7321-039-8
62. YI, Sög-u, Shelagh FURNESS a Clive H. SCHOFIELD. *Territorial disputes among Japan, China and Taiwan concerning the Senkaku Islands*. Durham, UK: International Boundaries Research Unit, Dept. of Geography, University of Durham, 2002. ISBN 1897643505
63. YUZAWA, Takeshi. *Japan's security policy and the ASEAN Regional Forum: the search for multilateral security in the Asia-Pacific*. New York: Routledge, 2007. ISBN 0415403375
64. ZAKARIA, Fareed. *Postamerický svět*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2010. XXI. století. ISBN 978-80-200-1852-6
65. ZELINKA, Petr. *Kritika teorie bezpečnostního komplexu z hlediska přístupu síťových aktérů*. Brno, 2008. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Katedra politologie
66. ZEMAN, Petr (ed.). *Česká bezpečnostní terminologie: výklad základních pojmů*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2002. ISBN 80-210-3037-2

Internetové zdroje

67. AKYIAMA, Masahiro. *Geopolitical Considerations of the Senkaku Islands*. The Sasakawa Peace Foundation [online]. 2013 [cit. 2016-09-05] Dostupné z: <http://islandstudies.oprf-info.org/research/a00007/>
68. ALJAZEERA. *Japan to deploy troops near East China Sea islands* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/news/2015/11/japan-deploy-troops-east-china-sea-islands-151126070200251.html>
69. AMERICA'S NAVY. *Commander Naval Surface Force, U.S. Pacific Fleet* [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <http://www.public.navy.mil/surfor/Pages/PacificTheaterShips.aspx#.VyCMLjCLTIV>
70. ANNUAL REPORT TO CONGRESS. *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2015* [online]. 2015 [cit. 2016-05-09] Dostupné z: http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2015_China_Military_Power_Report.pdf
71. ASEAN REGIONAL FORUM: *The Diversified Employment of China's Armed Forces* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://aseanregionalforum.asean.org/files/library/ARF%20Defense%20White%20Papers/China-2013.pdf>
72. BACKGROUND REPORT. *Úvod do mezinárodních vztahů* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://amo.cz/wp-content/uploads/2015/10/PSS-%C3%A1vod-do-mezin%C3%A1rodn%C3%ADch-vztah%C5%AF.pdf>
73. BBC NEWS. *China 'has deployed missiles in South China Sea' - Taiwan* [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-35592988>
74. BENEŠ, Kamil. *Konflikt o Spratlyho a Paracelské ostrovy z perspektivy neorealistickeho paradigmatu*. E-Polis.cz [online]. 2012 [cit. 2016-05-09] Dostupné z: http://www.e-polis.cz/clanek/konflikt-o-spratlyho-a-paracelske-ostrovy-z-perspektivy-neorealistickeho-paradigmatu.html#_ftn10

75. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. *The World Factbook* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>
76. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. *The World Factbook* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html>
77. COMMANDER, U.S. PACIFIC FLEET. *Facts* [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <http://www.cpf.navy.mil/about/facts/>
78. CORDESMAN, Anthony a Robert Hammond. *The Military Balance in Asia: 1990-2011 A Quantitative Analysis*. Center for strategic and international studies [online]. 2011 [cit. 2016-05-10] Dostupné z: http://csis.org/files/publication/110516_South_Asia-AsiaMilitaryBalance2011.pdf
79. ČÍNSKÁ ENCYKLOPEDIÉ. *Vztahy mezi Čínou a Japonskem* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://czech.cri.cn/chinaabc/chapter4/chapter40302.htm>
80. DUPONT, Alan a Christopher BAKER. *East Asia's maritime disputes: Fishing in troubled waters*. Lowy Institute for international policy [online]. 2014 [cit. 2016-05-10] Dostupné z: <http://www.lowyinstitute.org/publications/east-asias-maritime-disputes-fishing-troubled-waters>
81. EIA. *East China Sea* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/regions_of_interest/East_China_Sea/east_china_sea.pdf
82. EIA. *South China Sea* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <https://www.eia.gov/beta/international/regions-topics.cfm?RegionTopicID=SCS>
83. EIA. *Territorial disputes hamper exploration and production of resources in the East China Sea* [online]. [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: <http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=8270>
84. GLOBAL SECURITY. *People's Liberation Army Air Force PLAAF Equipment* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/plaaf-equip.htm>

85. HO, Jane. *China-Africa Cooperation in Education*. Ústav Mezinárodních vztahů Praha [online]. 2015 [cit. 2016-04-27] Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/china-africa-cooperation-in-education>
86. JAPAN NATIONAL TOURISM ORGANIZATION. *Statistical Information* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <https://www.jnto.go.jp/eng/ttp/sta/>
87. JERVIS, Robert. *Cooperation Under the Security Dilemma*. JSTOR [online]. 2002 [cit. 2016-09-05] Dostupné z: http://www.columbia.edu/itc/sipa/S6800/courseworks/cooperation_under_dilemma.pdf
88. KANTOR, Lukáš. *Bezpečnostní dilema americké protiraketové obrany*. Mezinárodní vztahy [online]. 2013 [cit. 2016-05-09] Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/726>
89. KURBELOVÁ, Veronika. *Čínský vplyv v Libérii cez mierové operace OSN*. Ústav Mezinárodních vztahů Praha [online]. 2015 [cit. 2016-04-27] Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/cinsky-vplyv-v-liberii-cez-mierove-operacie-osn>
90. MACROECONOMY METER. *Imports - Comparison between China and Japan* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://mecometer.com/compare/china+japan/imports/>
91. MCCLORY, Jonathan. *Soft power 30: A global ranking of softpower* [online]. 2015 [cit. 2016-09-05] Dostupné z: http://softpower30.portland-communications.com/pdfs/the_soft_power_30.pdf
92. MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF JAPAN. *Japanese Territory* [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: http://www.mofa.go.jp/a_o/c_m1/senkaku/page1we_000009.html
93. MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF JAPAN. *Japan-U.S. Security Treaty* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html>
94. MINISTRY OF NATIONAL DEFENSE THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. *Navy* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://eng.mod.gov.cn/ArmedForces/navy.htm>

95. MORRISON, M. Wayne. China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States. *Congressional Research Service* [online]. 2015 [cit. 2016-09-05] Dostupné z: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33534.pdf>
96. NATIONAL MATERIAL CAPABILITIES DATA DOCUMENTATION VERSION 4.0 [online]. 2010 [cit. 2016-05-18]. Dostupné z: <http://www.correlatesofwar.org/data-sets/national-material-capabilities>
97. NUCLEAR LEGISLATION IN OECD AND NEA COUNTRIES. *Regulatory and Institutional Framework for Nuclear Activities - Japan* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <https://www.oecd-nea.org/law/legislation/japan.pdf>
98. OHASHI, Hideo. *The Impact of China's Rise on Sino-Japanese Economic Relations*. London [etc.]: Routledge [online]. 2011 [cit. 2016-05-09] Dostupné z: http://www.jcie.org/researchpdfs/RiseofChina/RiseChina_Ohashi.pdf
99. O'ROURKE, Ronald. *China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities-Background and Issues for Congress*. Congressional Research Service [online]. 2016 [cit. 2016-05-09] Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=GiMDs3NdgwoC&pg=PA25&dq=china+naval+fleet&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwixk-WxvpPLAhUEYJoKHe_UAncQ6wEIHDAA#v=onepage&q=china%20naval%20fleet&f=false
100. O'ROURKE, Ronald. *Maritime Territorial and Exclusive Economic Zone (EEZ) Disputes Involving China: Issues for Congress*. Congressional Research Service [online]. 2016 [cit. 2016-05-09] Dostupné z: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R42784.pdf>
101. PANÁK, Břetislav. *Drak anebo papírový tygr? Pozice Číny v 21. století*. Ústav Mezinárodních vztahů Praha [online]. 2015 [cit. 2016-04-27] Dostupné z: <http://www.iir.cz/article/drak-anebo-papirovy-tygr-pozice-ciny-v-21-stoleti>
102. POLÁK, Michal. *Představujeme čínské stíhací letouny: Xian H-6*. Armádní noviny [online]. 2012 [cit. 2016-05-09] Dostupné z: <http://www.armadinoviny.cz/predstavujeme-cinske-stihaci-letouny-xian-h-6.html>

103. PRIME MINISTER OF JAPAN AND HIS CABINET. *The Constitution of Japan* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html
104. PRZYSTUP, James J. *Japan-China Relations: Not Quite All about Sovereignty – But Close*. Pacific forum CSIS [online]. 2004 [cit. 2016-05-10] Dostupné z: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lang=en&id=122534>
105. SHLAPAK, David. *Equipping the PLAAF: The Long March to Modernity*. Institute for National Strategic Studies [online]. 2012 [cit. 2016-05-10] Dostupné z: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lng=en&id=155674>
106. SIPRI FACT SHEET. *Trends in international arm transfers, 2015* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1602.pdf>
107. SIPRI: *SIPRI Military Expenditure Database* [online]. [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database
108. SIPRI YEARBOOK 2015. *Armaments, Disarmament and International Security* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://www.sipri.org/yearbook/2015/downloadable-files/sipri-yearbook-2015-summary-pdf>
109. STANDARD INTERNATIONAL TRADE CLASSIFICATION, REVISION 4. New York: United Nations, 2006. ISBN 92-1-161493-7. Dostupné z: https://www.statistics.gov.my/dosm/uploads/files/4_Portal%20Content/3_Methods%20%26%20Classifications/2_List%20of%20References/SeriesM_34rev4E.pdf
110. SUBMARINES FORCE PACIFIC. *Subpac Commands* [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <http://www.csp.navy.mil/SUBPAC-Commands/Submarines>
111. SUCHÁNEK, Jiří. *Hodnotová východiska energetických strategií Číny a EU v Africe*. [online] 2013 [cit. 2016-05-09] Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/720>
112. REPORT TO CONGRESS 2010 *of the U.S.-China economic and security review commission*. [online] [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=qU4uE-A1pUAC&pg=PA95&dq=china+j-10&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwi60uvZlqfLAhXGIJoKHbrsDD4Q6AEIODAE#v=onepage&q=china%20j-10&f=false>

113. TATSUMI, Yuki. *Senkaku Islands/East China Sea Disputes - A Japanese Perspective*. [online] 2013 [cit. 2016-09-05] Dostupné z: http://www.stimson.org/images/uploads/research-pdfs/Yuki-CNA_paper_8-2013.pdf
114. THE CORRELATES OF WAR PROJECT. *National Material Capabilities (v4.0)* [online]. [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: <http://www.correlatesofwar.org/datasets/national-material-capabilities>
115. THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY. *Where does China export to?* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: http://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/chn/show/all/2013/
116. THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY. *Where does China import from?* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: http://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/chn/show/all/2013/
117. THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY. *Where does Japan export to?* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: http://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/jpn/show/all/2013/
118. THE OBSERVATORY OF ECONOMIC COMPLEXITY. *Where does Japan import from?* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: http://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/jpn/show/all/2013/
119. THE OIL DRUM. *A Glimpse of our Geopolitical Future -- The East and South China Seas* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://www.theoil Drum.com/story/2006/3/14/192717/219>
120. THE SENKAKU ISLANDS. *Seeking Maritime Peace based on the Rule of Law, not force or coercion* [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <http://www.mofa.go.jp/files/000018519.pdf>
121. THE SOFT POWER 30 [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: http://softpower30.portland-communications.com/pdfs/the_soft_power_30.pdf
122. THE WORLD BANK. *Population, total* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>
123. TRAVEL CHINA GUIDE. *China Tourism* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <https://www.travelchinaguide.com/tourism/>

124. UNCTAD. *Transport & Trade Facilitation Newsletter* [online]. [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdtlfb2015d1_en.pdf?utm_source=UNCTAD+Transport+Newsletter&utm_campaign=13a0ab2584-UNCTAD_s_Transport_Newsletter_n64_24_12_2014&utm_medium=email&utm_term=0_f6141a63dd-13a0ab2584-44483033#page=3
125. UNCTADSTAT. *Bilateral trade flows by ICT goods categories, annual, 2000-2014* [online]. [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=15850>
126. UNCTADSTAT. *Liner shipping bilateral connectivity index, annual, 2006-2015* [online]. [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96618>
127. UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. *UNCTAD DITC and DTL joint work: Maritime connectivity index* [online]. [cit. 2016-05-10]. Dostupné z: http://unctad.org/meetings/en/Presentation/tdc_7th2015_MaritimeConnectivityIndex.pdf
128. UNITED NATIONS PEACEKEEPING. *Troop and police contributors archive (1990 - 2014)* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors_archive.shtml
129. VICE. *Will China and Japan Go to War Over the Senkaku Islands?* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: http://www.vice.com/en_uk/read/will-china-and-japan-go-to-war-over-the-senkaku-islands
130. VOICE OF AMERICA. *Challenging Beijing in the South China Sea* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: <http://blogs.voanews.com/state-department-news/2012/07/31/challenging-beijing-in-the-south-china-sea/>
131. WIKIPEDIA. *Senkaku Islands dispute* [online]. [cit. 2016-05-09]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Senkaku_Islands_dispute#/media/File:Senkaku_Diaoyu_Tiaoyu_Islands.png

Seznam příloh

Mapa č. 1 – Státy regionu Jihočínského moře a jejich teritoriální nároky. Zdroj: <http://blogs.voanews.com/state-department-news/2012/07/31/challenging-beijing-in-the-south-china-sea/>

Mapa č. 2 – Ostrovy Senkaku/Diaoyudao a jejich vzdálenost od Japonska, ČLR a Tchajwanu. Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Senkaku_Islands_dispute#/media/File:Senkaku_Diaoyu_Tiaoyu_Islands.png

Tabulka č. 1 – Přehled počtu ponorek, letadlových lodí a ostatních plavidel ČLR, Japonska a USA

	Ponorky	Letadlové lodě	Ostatní plavidla
ČLR	75-78	1	760
Japonsko	18	0	147
USA	68	11	200

Zdroje: FÜRST, Rudolf. *Vzestup Indie a Číny: přichází asijské století?*;
<http://www.cpf.navy.mil/about/facts/>;
<http://www.csp.navy.mil/SUBPAC-Commands/Submarines>; Zpracování: vlastní návrh

Tabulka č. 2 – Početní vývoj složek japonské armády 1990 - 2013

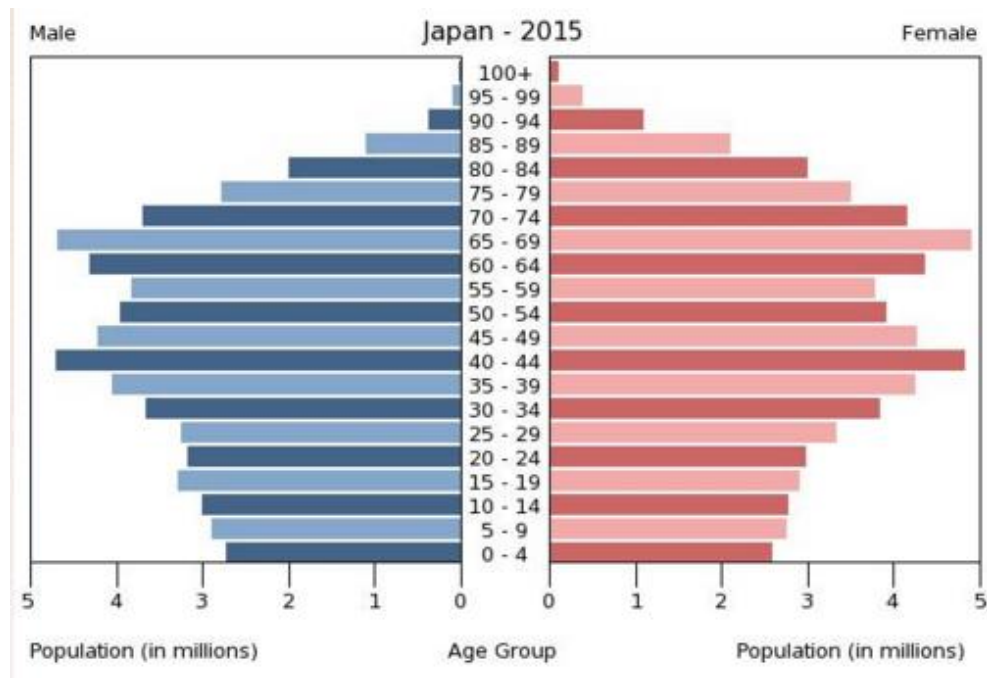
Rok	1990	2000	2005	2011	2012	2013
GSDF	156 200	148 500	148 200	151 000	151 641	151 050
MSDF	46 000	42 000	44 000	45 518	45 518	45 500
ASDF	46 400	44 200	45 600	47 100	47 123	47 100
Celkem	248 600	234 700	237 800	243 618	244 282	243 650

Zdroj: *Military balance 2012 – 2013*; Cordesman: *The military balance in Asia: 1990-2011*;
 Zpracování: vlastní návrh

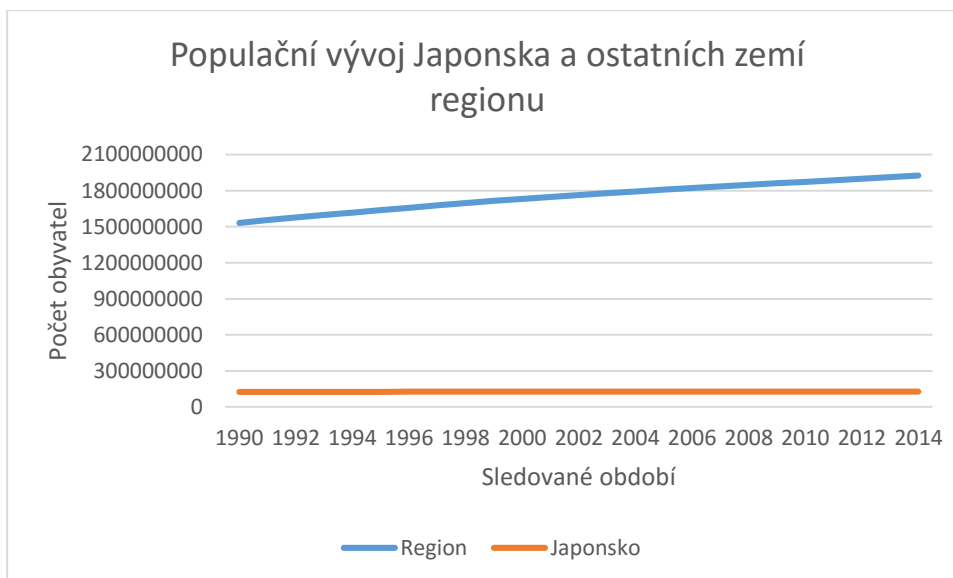
Tabulka č. 3 – Vývoj LSBCI v letech 2006 – 2015 (kromě roku 2007)

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Japonsko	0,656	x	0,66	0,668	0,674	0,681	0,672	0,669	0,654	0,746
Singapur	0,692	x	0,709	0,728	0,801	0,787	0,811	0,78	0,807	0,832
Malajsie	0,649	x	0,662	0,651	0,761	0,757	0,807	0,783	0,831	0,851
Jižní Korea	0,707	x	0,739	0,643	0,786	0,784	0,86	0,83	0,845	0,87

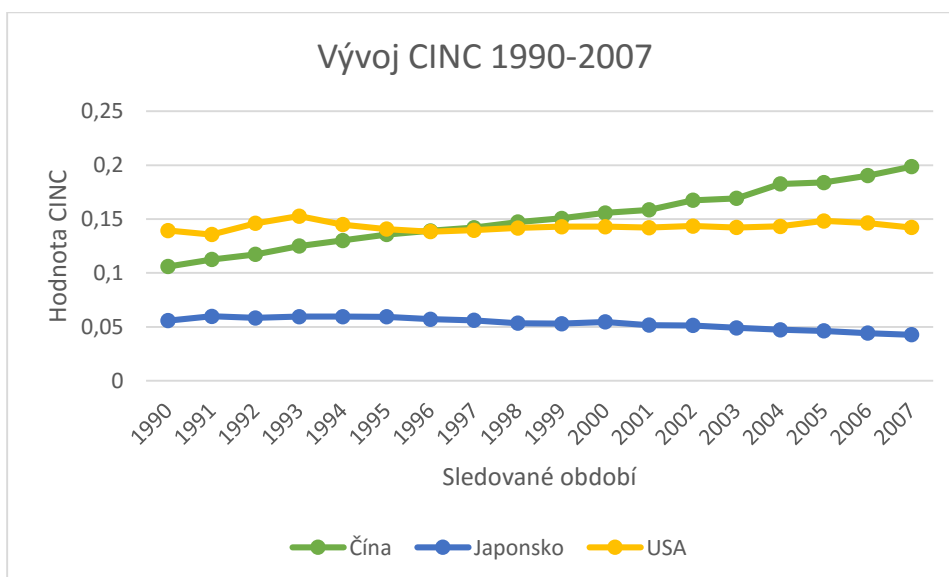
Zdroj: <http://unctadstat.unctad.org/>; Zpracování: vlastní návrh

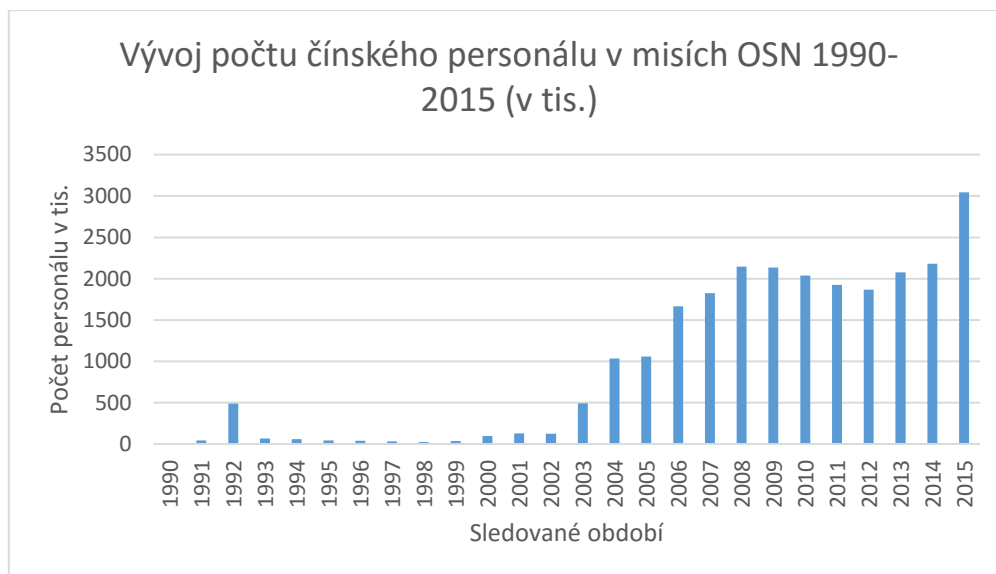
Graf č. 1 – Věková pyramida Japonska v roce 2015. Zdroj: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html>

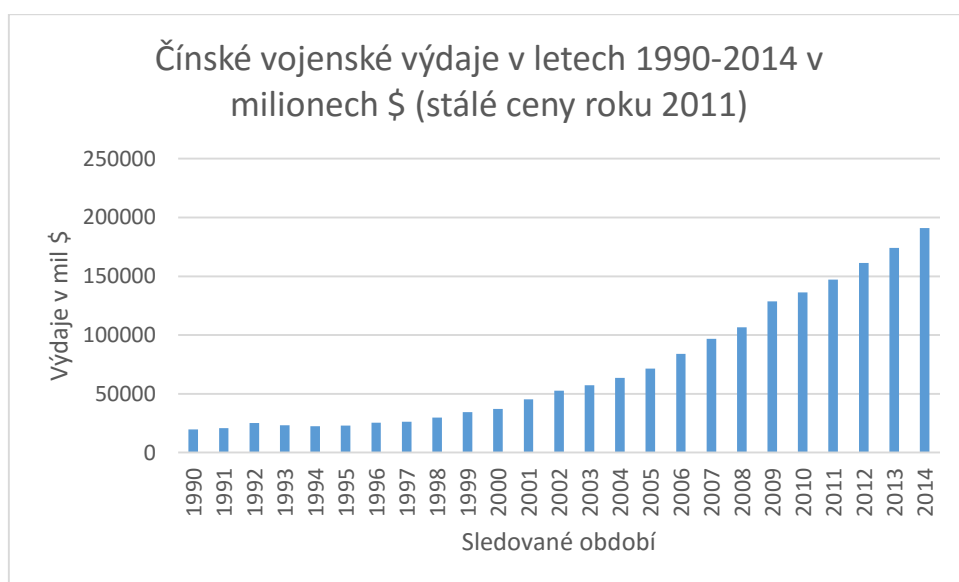
Graf č. 2 – Populační vývoj. Zdroj: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>;
Zpracování: vlastní návrh.

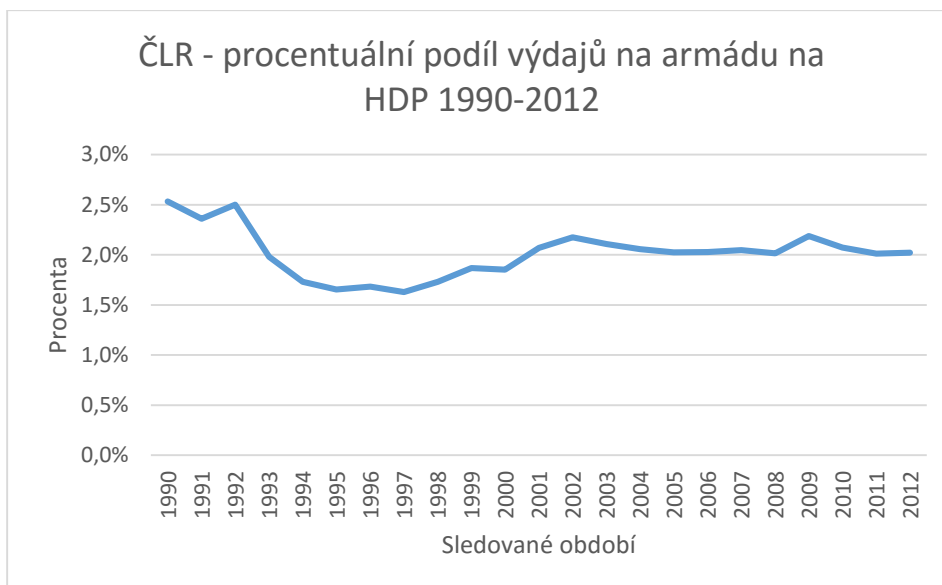
Graf č. 3 - Vývoj ukazatele hard power CINC mezi lety 1990-2007. Zdroj: <http://www.correlatesofwar.org/data-sets/national-material-capabilities>; Zpracování: vlastní návrh

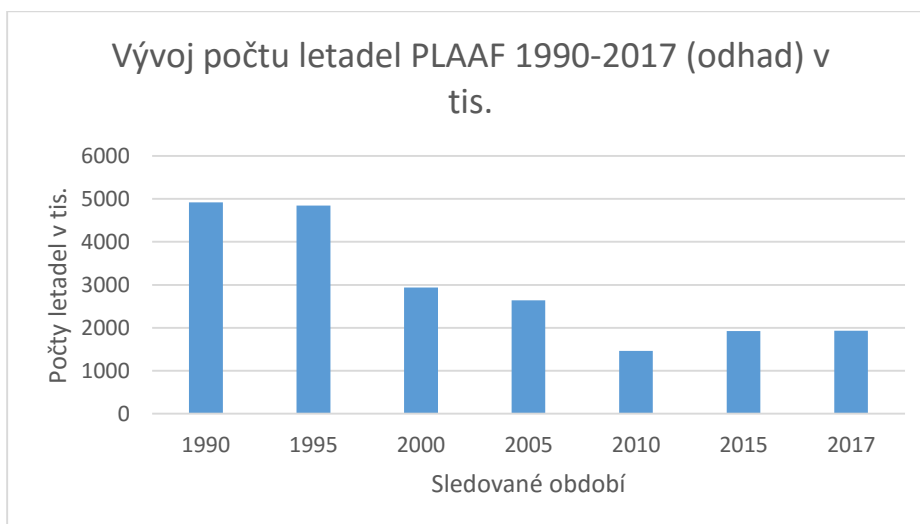
Graf č. 4 – Vývoj počtu čínského personálu v misích OSN 1990-2015. Zdroj: http://www.un.org/en/peacekeeping/resources/statistics/contributors_archive.shtml; Zpracování: vlastní návrh

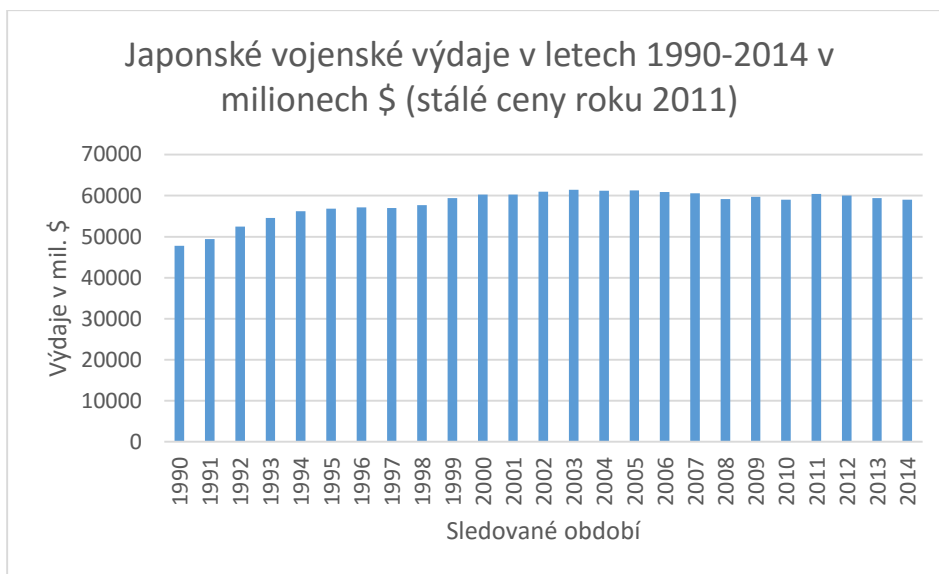
Graf č. 5 – Čínské vojenské výdaje v letech 1990-2014. Zdroj: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database; Zpracování: vlastní návrh

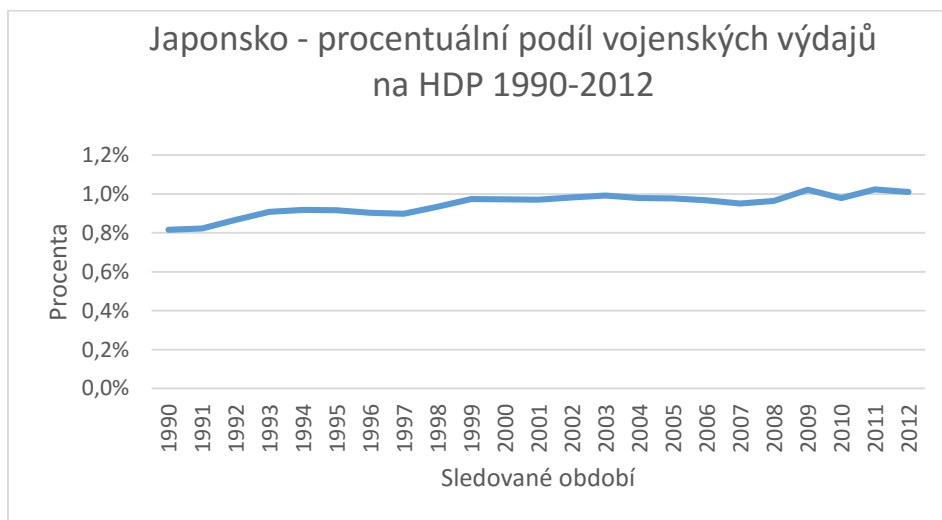
Graf č. 6 – Podíl čínských vojenských výdajů na HDP 1990-2012. Zdroj: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database; Zpracování: vlastní návrh

Graf č. 7 – Vývoj počtu letadel PLAAF v letech 1990-2017 (odhad). Zdroj: HALLION, Richard. *The Chinese Air Force: evolving concepts, roles, and capabilities*. HEGINBOTHAM, Eric. *The U.S.-China Military Scorecard: Forces, Geography, and the Evolving Balance of Power, 1996-2017*. Zpracování: vlastní návrh

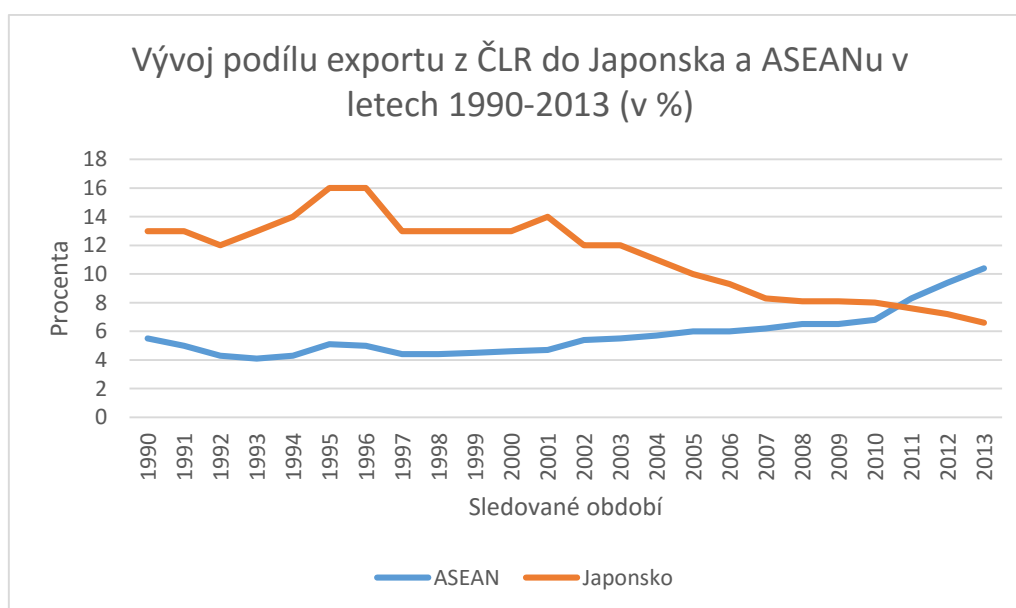
Graf č. 8 – Japonské vojenské výdaje 1990-2014 v milionech \$. Zdroj: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database; Zpracování: vlastní návrh

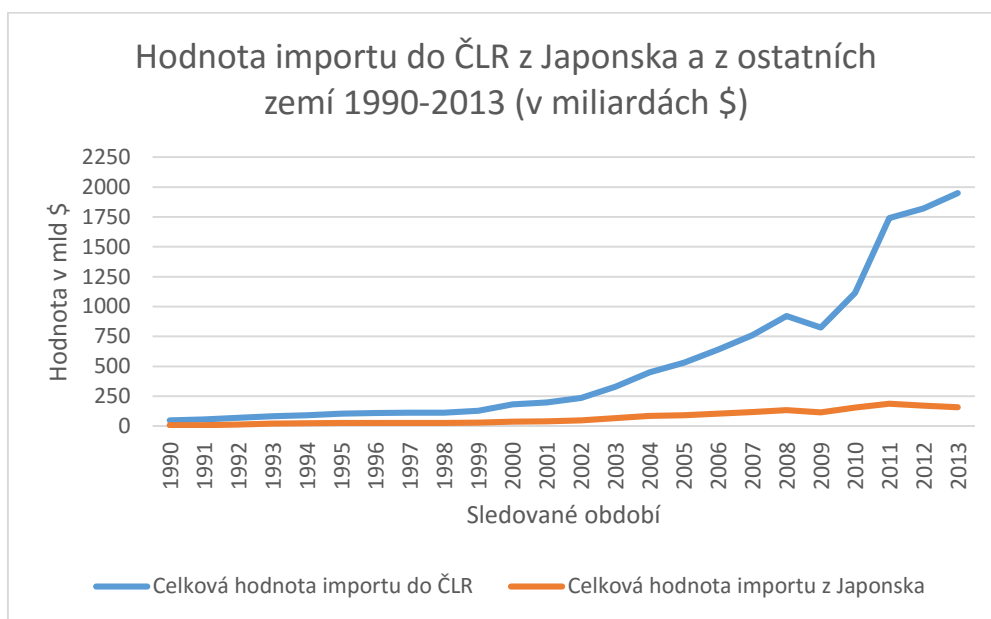
Graf č. 9 – Procentuální podíl japonských vojenských výdajů na HDP 1990-2012. Zdroj: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database; Zpracování: vlastní návrh

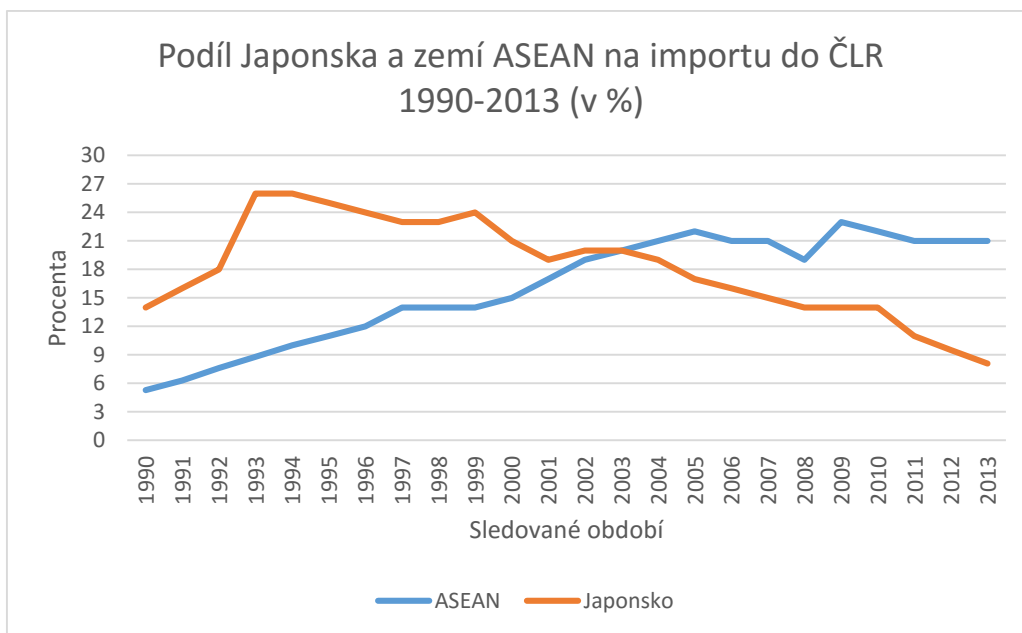
Graf č. 10 - Vývoj hodnoty celkového exportu a exportu do Japonska z ČLR 1990-2013,
Zdroj: <http://atlas.media.mit.edu/en/>; Zpracování: vlastní návrh

Graf č. 11 – Vývoj podílu exportu z ČLR do Japonska a zemí ASEAN 1990-2013 v %.
Zdroj: <http://atlas.media.mit.edu/en/>; Zpracování: vlastní návrh

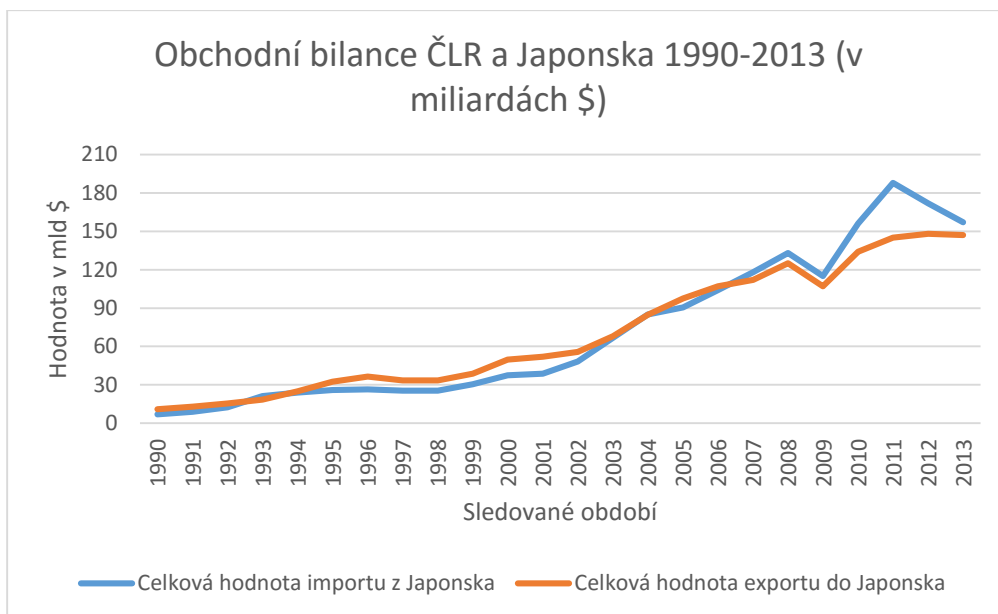

Graf č. 12 – Hodnota importu do ČLR z Japonska a z ostatních zemí 1990-2013 (v miliardách \$). Zdroj: <http://atlas.media.mit.edu/en/>; Zpracování: vlastní návrh

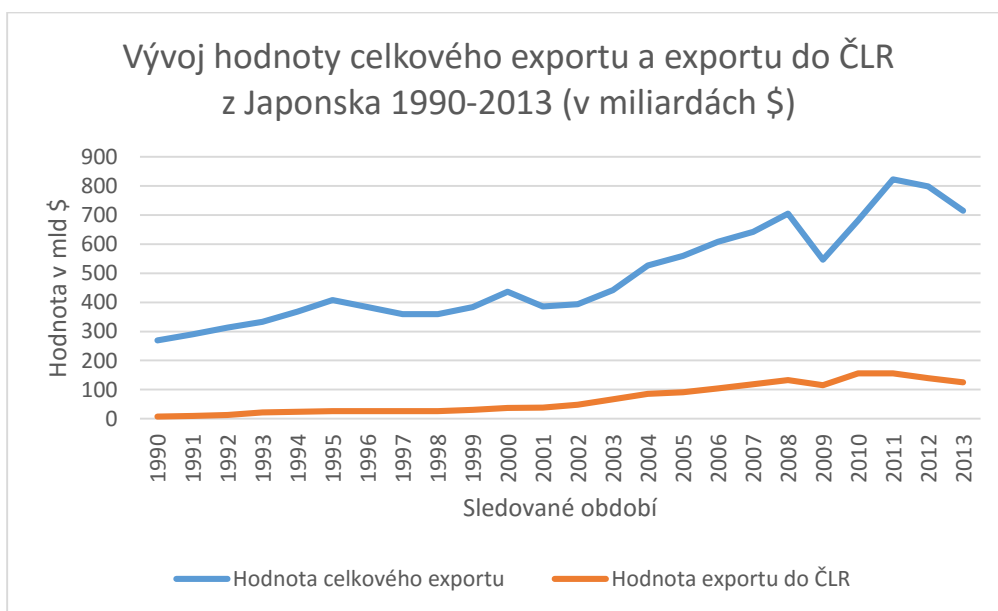

Graf č. 13 – Podíl Japonska a zemí ASEAN na importu do ČLR 1990-2013 (v %).

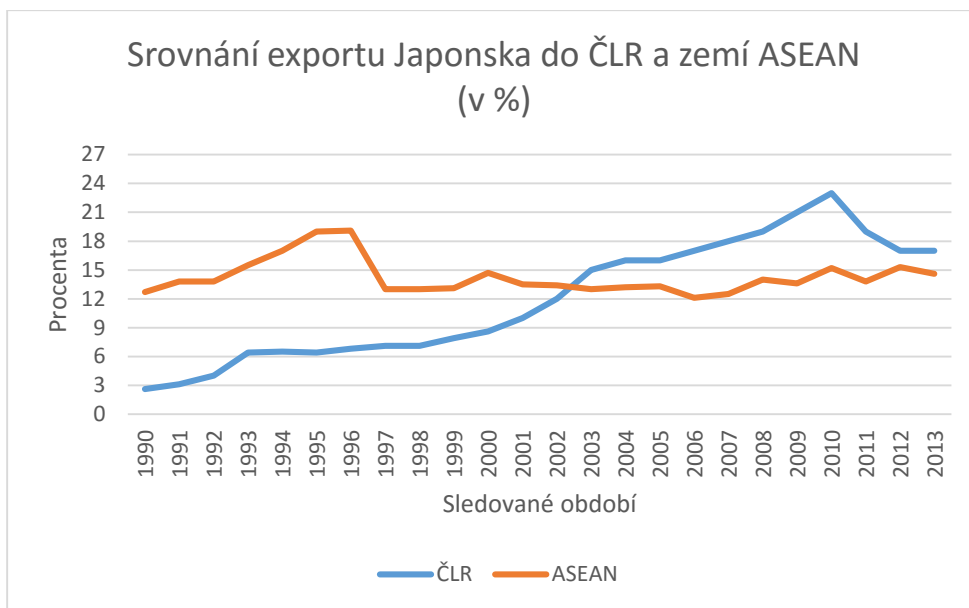
Zdroj: <http://atlas.media.mit.edu/en/>; Zpracování: vlastní návrh

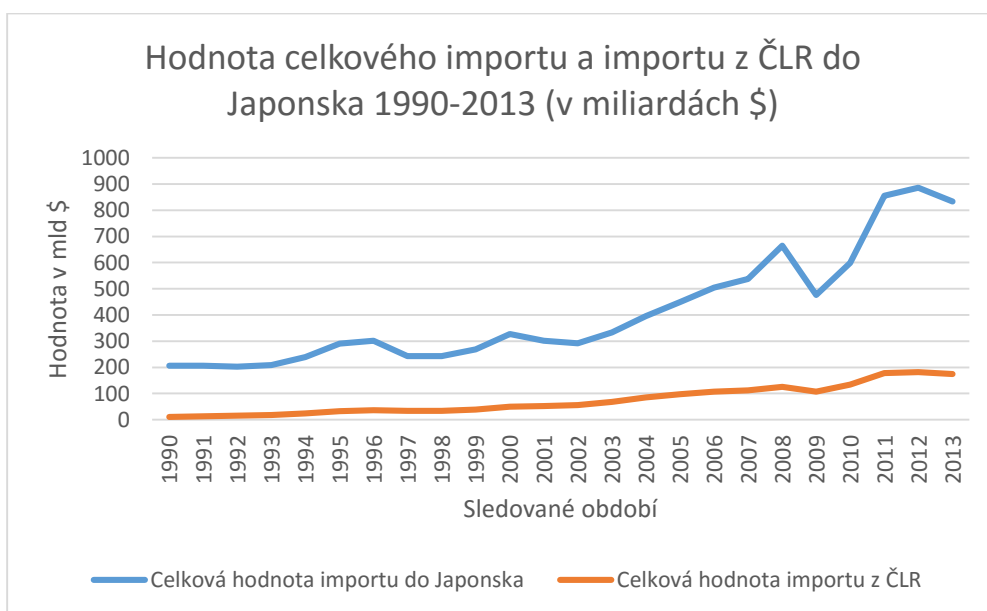
Graf č. 14 – Obchodní bilance ČLR a Japonska 1990-2013 (v miliardách \$). Zdroj: <http://atlas.media.mit.edu/en/>; Zpracování: vlastní návrh

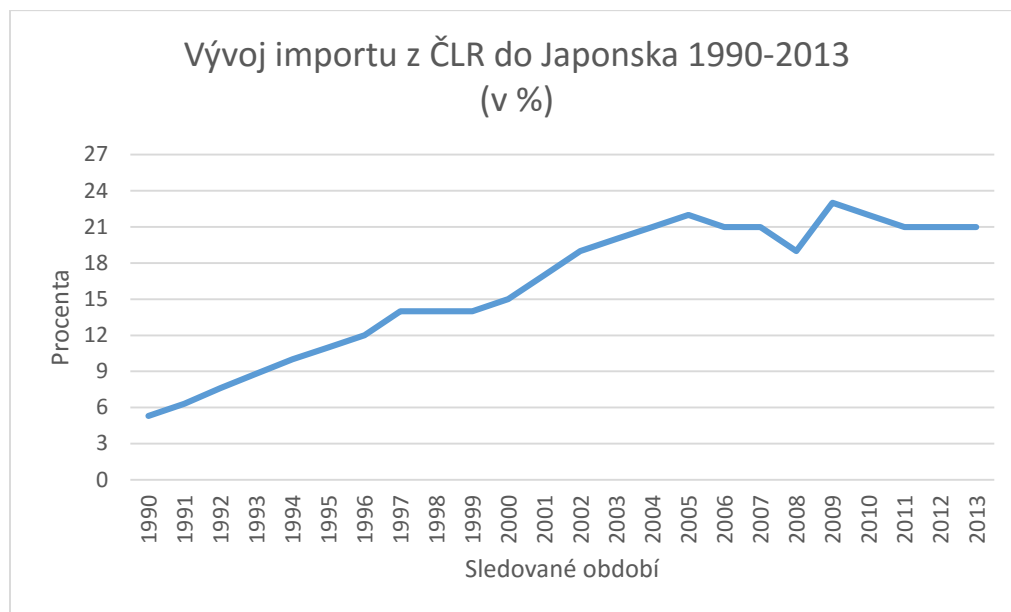
Graf č. 15 – Vývoj hodnoty celkového exportu a exportu do ČLR z Japonska 1990-2013. Zdroj: <http://atlas.media.mit.edu/en/>; Zpracování: vlastní návrh

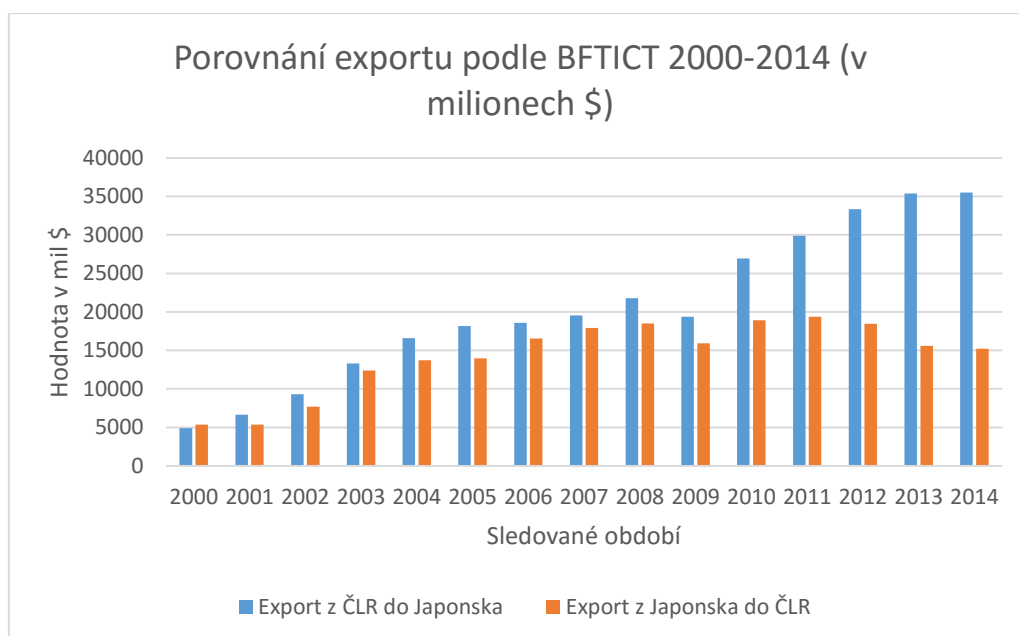
Graf č. 16 - Srovnání exportu Japonska do ČLR a zemí ASEAN (v %). Zdroj: <http://atlas.media.mit.edu/en/>; Zpracování: vlastní návrh

Graf č. 17 - Hodnota celkového importu a importu z ČLR do Japonska 1990-2013. Zdroj: <http://atlas.media.mit.edu/en/>; Zpracování: vlastní návrh

Graf č. 18 - Vývoj importu z ČLR do Japonska 1990-2013 (v %). Zdroj: <http://atlas.media.mit.edu/en/>; Zpracování: vlastní návrh

Graf č. 19 – Porovnání exportu podle BFTICT 2000-2014 (v milionech \$). Zdroj: <http://unctadstat.unctad.org/>; Zpracování: vlastní návrh

